

*Міжнародний Центр Науки і Досліджень
International Center for Science and Research
Международный Центр Науки и Исследований*

Матеріали
IV Міжнародної науково-практичної конференції
«ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ
НАУКОВИХ ЗНАНЬ»
(м. Київ)

Частина II
19-20 квітня 2021 року

**Міжнародний центр науки і досліджень
(м. Київ)**

**МАТЕРІАЛИ IV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

***«ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ
НАУКОВИХ ЗНАНЬ»***

19-20 квітня 2021 року

(частина II)

**Київ
МЦНід
2021**

УДК 005
ББК 66.3(0)

Перспективні шляхи розвитку наукових знань (частина II): матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 19-20 квітня 2021 року. – Київ: МЦНІД, 2021. – 56 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективні шляхи розвитку наукових знань». Висвітлюються актуальні проблеми розвитку науки на сучасному етапі розвитку. Розглядаються актуальні механізми та інструменти забезпечення перспектив наукових досліджень.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

МЦНІД 2021

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....	5
<i>Шеліган О.Н.</i> ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	5
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	6
<i>Безмен М.</i> ПЕРЕДУМОВИ ШКІЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ.....	6
<i>Бондаренко С.Ю.</i> ПОНЯТТЯ, ДІАГНОСТИКА ТА КОРЕКЦІЯ ОСОБИСТІСНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НГУ В УМОВАХ ПЕРВИННОЇ АДАПТАЦІЇ ЗА МЕТОДИКАМИ СПА.....	8
<i>Горькавий Є.О.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГІЇ У СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	10
<i>Крук М.П.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НЕЙРОГРАФІКИ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ У ДОРОСЛОМУ ВІСІ	12
<i>Мартишук Г.І.</i> ВРАХУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ УВАГИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	13
<i>Москаленко В.О.</i> СУЧАСНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД НА ЛІДЕРСТВО	15
<i>Ткачук Т.Л., Баширова Р.О.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЧИННИКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....	18
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ	20
<i>Сухой О.А., Новікова Н.В.</i> МАТЕМАТИКА В КРИПТОГРАФІЇ	20
ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	22
<i>Висоцька Н.В.</i> ПОНЯТТЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	22
<i>Галушка А.В.</i> ПРАВО НА ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ	24
<i>Городецький Р.М.</i> ПОСОБНИЦТВО У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ: ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ.....	25
<i>Губський Р.О.</i> ДЕРЖАВНИЙ БОРГ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ.....	27
<i>Губський Р.О.</i> ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У ВІТЧИЗНЯНІЙ КРИМІНОЛОГІЇ.....	29
<i>Губський Р.О.</i> СВІТОВІ ТИПИ СИСТЕМ СТРАХОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	31
<i>Дяченко С.В., Корнійчук С.Л.</i> САМОПРЕДСТАВНИЦТВО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ. СУДОВА ПРАКТИКА	33
<i>Корнійчук С.Л.</i> ПРЕДСТАВНИЦТВО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	35
<i>Лазебна А.В.</i> ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	36

Майдачевська А.В. РЕФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ГУМАНІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ.....	38
Мамренко М.А. ПРАВОВИЙ СТАТУС СТАРОСТИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	39
Нестерук І.О. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	42
Нінічук В.Р. ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ	43
Осадча І.С. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ІТ – ОБ’ЄКТИ В УКРАЇНІ	45
Прогорова О.Ю. ПОНЯТТЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ЦИВІЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ.	47
Строга Є.О. НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ	49
Харковець О.П. КОРУПЦІЯ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ	51
Чайка К.О. ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	53
Шиян Ю.В. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	54

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Ситуація, що склалася на сьогоднішній день, вимагає нових рішучих рішень. В умовах розвитку сфер виробництва і послуг затребуваною стає взаємодія розумових і практичних дій фахівця, обумовлена інтелектуалізацією навичок підприємницької діяльності [2]. При сучасній тенденції поширення пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, люди мають зрозуміти, що місця, куди вони ходять працювати, вчитися, відпочивати, розважатися, харчуватися, займатися спортом тощо стають потенційно небезпечними. Щоб уберегтися, важливо працювати над змінами як власної поведінки, так і оточуючих на робочому місці й у побуті [1]. А відтак, зріс попит на віддалену роботу або ж відкриття власної справи. Проте, внаслідок запровадження вимушених заходів щодо обмеження окремих видів діяльності у зв'язку із карантинном, сектор підприємництва зазнає найбільших збитків, що відіграє вирішальну роль у нагромадженні кризових процесів в економіці. На жаль, наше суспільство не готове до створення малих чи середніх підприємств, особливо, в таких умовах. Тим більше, люди не компетентні в цій сфері.

За словами англійського вченого Річарда Канті Льюна (1680-1734) саме підприємництво визначається як особливий вид діяльності, в основі якої лежить ряд неодмінних умов і вимог: підприємець бере на себе ініціативу з'єднання ресурсів землі, капіталу і праці в єдиний процес виробництва чи товару, послуги; підприємець бере на себе важке завдання прийняття основних рішень у процесі виробництва чи товарів, послуг, які визначають курс діяльності підприємства; підприємець вводить в побут на комерційній основі нові продукти, нові виробничі технології або навіть нові форми організації підприємства, заради цього він може йти на ризик [3]. Зрозуміло, що в такий нелегкий період люди мало будуть ризикувати, щоб вкласти усі свої збереження для нового бізнесу. І всі вимоги, який висуває в своїй теорії дослідник, не притаманні для суспільства на сьогоднішній день.

З метою визначення рівня сформованості підприємницької компетентності було проанкетовано студентів Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка. Не з проста було обрано саме студентів філологічних спеціальностей, адже для них відкрились нові можливості в період пандемії: зайнятися репетиторством online, перекладацька робота тощо. Проте, результати, як на мене, виявились неоднозначними, тому що майбутні фахівці мало орієнтуються в підприємництві, його сутності та структурі. Скоріше за все, це впливає з того, що в змісті освіти не закладений такий компонент як підприємницька компетентність.

24. Чи є у змісті вашої підготовки дисципліни або теми, пов'язані з підприємництвом, фінансовою грамотністю

58 ответов

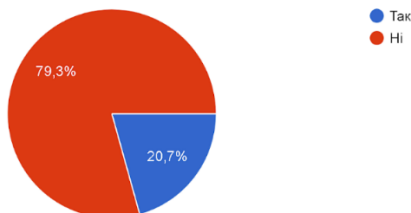

Рис. 1. Наявність в змісті освіти дисциплін з компонентами підприємницької компетентності

Проте, усі опитані свідомо ставляться до того, що ця компетентність є вкрай необхідною для їх майбутнього.

25. Чи потрібна сучасній людині підприємницька компетентність
58 сп;отвeтoв

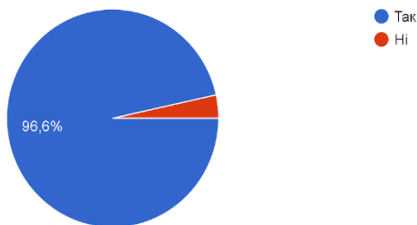

Рис. 2. Необхідність підприємницької компетентності

Отже, підприємницька компетентність є однією із ключових компетентностей необхідних для життєдіяльності людини. Складна економічна та соціальна ситуація, яка розпочалась ще минулого року показала це якнайкраще. Тому, на нашу думку, необхідно вводити в зміст освіти підготовки фахівців різних спеціальностей дисципліни або блоки дисциплін, які будуть формувати саме цю компетентність. Подальші дослідження дадуть змогу визначити більш конкретні проблеми цього спрямування та дозволить знайти ефективні шляхи їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Діяльність у умовах пандемії коронавірусу: аналіз ФПУ [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://pon.org.ua/novyny/8283-dyalnst-v-umovah-pandemyi-koronavrusu-analz-fpu.html>.
2. Майковська В. І. Послуги вищої освіти як предмет регіонального маркетингу та інструмент формування людського потенціалу / В. І. Майковська // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2014. – № 5. – С. 223–232
3. Назаренко Г. А. Формування підприємницької компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів у відповідності до вимог нових державних стандартів: [метод. посібник] / Г. А. Назаренко. – Черкаси: ЧОПОПП, 2014. – 68 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Микита Безмен.

Науковий керівник – доцент Дроздова Д.С.

м. Бахмут

ПЕРЕДУМОВИ ШКІЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ

Тривожність як психологічна якість має ядро виявлену вікову специфіку, що виявляється у її психологічному змісті, ключах, конфігураціях, проявах а також компенсації. Для будь-якого віку є конкретні сфери реальності, які активізують велику тривогу у багатьох людей, за межами зв'язку з реальною загрозою або тривогою як стабільного утворення. Дані "вікові вершини тривожності" детерміновані віковими питаннями розвитку [1, с. 49].

З числа найбільш загальних факторів появи тривожності у підлітків шкільного віку можна відзначити:

- Внутрішні індивідуальні конфлікти, в першу чергу, пов'язані з оцінкою свого благополуччя у різних галузях життя.
- Патології внутрішньо сімейного або внутрішньо шкільної взаємодії, а крім того, взаємодія з ровесниками.
- Соматичні патології.

Доволі часто неспокійність формується у той час, коли підліток розташований у ситуації певного інциденту (або конфлікту), спровокованого:

- Ненормальними, часто завищеними умовами;
- Неадекватними умовами, які пред'являються до дитини батьком з матір'ю, школою, ровесниками [2, с. 124].

Характерні передумови тривожності можливо описати в будь-якій стадії дошкільного також шкільного віку.

У дошкільнят, а також молодших підлітків тривожність є результатом необхідності у підтримці, безпеки зі сторони близького суспільства (основна необхідність даного періоду життя). Таким чином, неспокій у даній віковій групі передбачає собою функцію патології взаємин зі старшими родичами. У відмінності з дошкільнятами, у молодших підлітків подібним старшим родичом, крім батька з матір'ю, здатний бути педагог.

Стабільним індивідуальним формуванням тривожність робиться у підлітковому віці. У підлітковому віці неспокійність стає опосередкованою. Я-концепція дитини, стає безпосередньо індивідуальною якістю. Я-концепція підлітків найчастіше двоїста, це породжує проблеми у вихованні, а також відповідній оцінці особистих успіхів, а також провалів, підкріплюючи цим найбільш негативний чутливий досвід та тривожність, як індивідуальну якість. У даному віці тривожність з'являється як результат необхідності стабільного доброго ставлення до себе, частіше пов'язаного з порушенням взаємин з важливими іншими «я» [3, с. 262].

Значне збільшення ступеня тривожності у підлітковому віці здатне бути пов'язане зі стрімким формуванням характеру, характерною відмінною рисою якого будуть неспокійно-боязливі особливості. У людини з подібними індивідуальними особливостями легко з'являються страхи, занепокоєння, тривоги. Мінус рішучості у собі змушує попередньо ухилитися від роботи, що може здатися на перший погляд дуже складною. Відповідно до цього ж фактору зменшується ефективність аналізу досягнутих результатів. У такій ситуації ускладнено прийняття важливих рішень, так як індивід занадто зацікнений на негативних наслідках, які здатні спричинитися через себе інше рішення. Через невисоку рішучість у підлітків часто простежуються проблеми у спілкуванні, особливо при входженні у новітню соціальну групу. Значна неспокійність сприяє формуванню астенії, породжує психосоматичні хвороби [3, с. 88].

Подібні спрямованості можуть залишатися також у проміжок ранньої юності. До старших класів неспокійність змінюється, обмежується в окремих областях взаємодії особи з суспільством: навчальний заклад, сім'я, майбутнє, самооцінка та інше. Її виникнення та фіксування пов'язане з формуванням рефлексії, усвідомлення протиріч серед власними здібностями, а також можливостями, невизначеністю актуальних життєвих цілей та соціального затвердження.

Принципово те, що тривожність починає надавати мобілізуючий вплив лише з підліткового віку, коли вона має можливість стати мотивуючим чинником роботи, підміняючи собою інші потреби і мотиви. У дошкільному і молодшому шкільному дитинстві занепокоєння викликає тільки ефект дезорієнтування. Побоюючись помилитися, малюк щодня пробує контролювати себе ("неспокійний гіперконтроль"), що власне призводить до порушення відповідної роботи [4, с. 70].

Потрібно ще зазначити, що до тривожності схильні як хлопчачі, так і дівчаті, але дослідники вважають, що в дошкільному віці більш тривожними вважаються хлопчачі, до 9-11 років відповідність робиться рівномірним, а згодом після 12 років трапляється різке збільшення фактору тривожності у дівчаток. При цьому занепокоєння дівчаток за своїм змістом відрізняється від хвилювання хлопчачів: дівчат більш турбують комунікація та відносини з іншими людьми, хлопчачів - силовий тиск у всіх його якість [4, с. 111].

Дитяча тривожність на будь-якому рубежі вікового становлення специфічна і пов'язана з вирішенням, або аналізом іншої вікової задачі розвитку. Як стійка особистісна лінія поведінки вона складається лише тільки в підлітковому віці. До цього вона вважається функцією реагування ситуації.

Шкільна тривожність - це саме обширне поняття, що підпорядковує під собою різноманітні нюанси стійкого шкільного чуттєвого неблагополуччя. Вона виражається в безладді, підвищеному занепокоєнні в процесі навчання, в класі, в очікуванні поганого ставлення до власного «я», негативної оцінки з боку вихователів, однолітків. Дитина кожен день відчуває особисту неадекватність, неповноцінність, сумнівається в коректності власного поведінки, власних висновків та суджень [5, с. 62].

Значне збільшення значення тривожності в підлітковому віці має можливість тривожності бути пов'язаною з формуванням характеру, особливої індивідуальної риси яка вважається тривожно-недовірливою якістю. У людини з цими персональними особливостями просто з'являються побоювання, безлад уваги, боязні. Дефект переконаності в самому собі змушує завчасно відхрещуватися від роботи, яка

бачиться надмірно складною. В основі проблеми - зниження оцінки досягнутих результатів. У подібній справі ускладнено ухвалення висновку, наприклад якщо людина занадто спрямована на ті несприятливі наслідки, які має можливість спричинити з собою, або ж інший висновок ситуації. Через невисоку переконаність у себе нерідко є проблемні труднощі у спілкуванні, тим більше при входженні в новоспечений колектив. Найвища тривожність сприяє розвитку астенії, породжує психосоматичні розлади та хвороби.

Література:

1. Козлова В.Т. Діагностика лабільності розумово-мовленнєвої діяльності по тестах і самооцінці. Питання психології. 1999. № 4. 287 с.
2. Лебединська К.С., Райська М.М. Підлітки з порушеннями в афективній сфері. М.: Педагогіка, 1998. 452 с.
3. Небиліцин В.Д. Психофізіологічні дослідження індивідуальних відмінностей. М.: Педагогіка, 1996. 243 с.
4. Ейдемільер Е. Г., Юстицкис В. В. Сімейна психотерапія. - Л.: Медицина, 1989.
5. Хорні К. Невротична особистість нашого часу. - М.: «Прогрес-Універс», 1993.

Бондаренко Степан Юрійович,

*студент II курсу Київського інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПОНЯТТЯ, ДІАГНОСТИКА ТА КОРЕКЦІЯ ОСОБИСТІСНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НГУ¹ В УМОВАХ ПЕРВИННОЇ АДАПТАЦІЇ ЗА МЕТОДИКАМИ СПА²

Адаптація та її розлади останнім часом є актуальною проблемою для клінічної психології. Поряд з цим відзначається, що вивчення механізмів формування розладів адаптації у військовослужбовців, покликаних до армійських лав, приділяється недостатньо уваги.

Деадаптація у військовослужбовців за призовом в Україні нерідко отримує широкий громадський резонанс. У зв'язку з цим, в армії, головним є питання про попередження адаптивних розладів у новобранців, також про підтримку психічного здоров'я і підвищення рівня адаптованості в умовах армії військовослужбовців.

У зв'язку з цим, в армії, головним є питання про попередження адаптивних розладів у новобранців, також про підтримку психічного здоров'я і підвищення рівня адаптованості в умовах армії військовослужбовців.

Адаптованість новобранців має безліч варіантів наслідків, міжособистісні і внутрішньоособистісні конфлікти, які солдати не здатні вирішити самостійно. При наростанні напруги ці конфлікти ведуть до самовільним залишенням частини, нервово-психічних зривів, до суїцидальних вчинків [2, с.427].

У психологічному сенсі адаптація - пристосування людини як особистості до здійснення в суспільстві відповідно до вимог цього суспільства і з власними потребами, мотивами і інтересами.

Адаптація в соціально-психологічному значенні розглядається як взаємини особистості з малою групою. Тобто процес адаптації розуміється як процес входження особистості в малу групу, засвоєння нею склалася в групі норм, відносин, заняття певного місця в структурі відносин між її членами. Особливості соціально-психологічного вивчення адаптації полягає в тому, що відносини індивіда і суспільства розглядаються як опосередковані малими групами, членом яких є індивід, мала група стає однією зі сторін, що беруть участь в адаптаційній взаємодії, утворюють нове соціальне середовище - сферу найближчого оточення, до якого пристосовується людина.

Поштовхом до процесу адаптації в більшості випадків служить розуміння індивіда того, що попередній досвід поведінки, засвоєний в соціальній діяльності, перестає забезпечувати досягнення успіху, і перебування поведінки, відповідно до вимог соціальних умов або нової соціального середовища, стає актуальною.

Розвиток адаптаційного процесу за стадіями забезпечується послідовною зміною механізмів адаптації. На психологічному рівні стан, що виникає при порушенні взаємодії людини і середовища, може бути описано з використанням таких ключових понять: стресу, фрустрації і конфлікту [6, с.160].

¹ Національна Гвардія України

² Соціально-психологічна адаптація

У військово-професійному середовищі можемо описати три групи факторів адаптаційного процесу, що знаходяться в тісному взаємозв'язку між собою. На нашу думку, на людину діє комплекс як природних адаптогенних факторів, так і соціальних, обумовлених типом виконуваної роботи, а також ті, що стоять перед нею соціальними завданнями. Третьою групою факторів є внутрішні умови виконання діяльності, тобто стан процесів, що забезпечують адаптацію.

Досліджуючи вплив акцентуацій характеру призовників на процес адаптації, варто сказати, що акцентуовані особистості не виявляють порушень психічної адаптації, тому що особистісні риси, що визначають їх поведінку, сприяють психічній адаптації, якщо вони відповідають вимогам середовища [7, 322-323]. Однак, якщо тривала напруга адаптаційних механізмів призводить до небажаного загострення акцентованих рис, адаптивні можливості індивіда знижуються, і ці риси полегшують виникнення інтропсихічних і міжособистісних конфліктів.

Процес соціально-психологічної адаптації військовослужбовців в умовах армії надзвичайно динамічний і його успіх багато в чому залежить від цілого ряду об'єктивних і суб'єктивних умов, функціонального стану, соціального досвіду, життєвої установки і т.д. [1, с.112].

Причинами, що лежать в основі соціально-психологічної адаптації, є багато факторів, які мають місце в умовах нової специфічної середовища і з якими молоді люди не стикалися в цивільному житті: строго регламентована військово-професійна діяльність; вимоги загальновійськовим уставів; нові форми взаємодій; обслуговування складної бойової техніки; взаємопов'язаний колективний характер діяльності; спільність вирішуваних завдань і т.д. [10, с.112].

В сучасних умовах на тлі відсутності конкретної ідеології, негативному висвітленню армійської служби в ЗМІ, на основі яких формувався світогляд молодого покоління, у молодих людей спостерігається явна негативна установка на військову службу.

Під час військової служби відбувається «ломка» динамічного стереотипу [4, с.256]. У молодих воїнів з перших днів служби під вплив нового специфічного соціального середовища виробляються нові навички, звички, установки. Залежно від колишніх умов життя, типу характеру, віку, фізичної підготовленості, ставлення до служби в армії та інших факторів цей процес набуває індивідуальний характер, що виражається в суб'єктивних переживаннях і поведінці.

У зв'язку з відривом від сім'ї і звичного оточення у більшості молодих солдатів відзначається зміна настрою, пригнічений, пригнічений стан, почуття туги за домівкою і рідним, почуття невизначеності своєї соціальної ролі і т.д.

У багатьох молодих людей до призову в армію більшість особистих питань вирішувалися за допомогою рідних, близьких, друзів. Тому в умовах військового колективу не всім вдається відразу мобілізувати себе на самостійне життя і діяльність, на самостійне прийняття рішень. Це призводить до стану моральної незадоволеності, невпевненості в собі і в своїх силах [8, с.142].

У більшості випадків у військових відбувається процес визначення своєї ролі і місця в соціальній структурі військового колективу. Не завжди відбувається пряме перенесення рольових функцій особистості їх громадянського життя на військову діяльність. Особливо болісно це проходить у тих, хто раніше грав роль лідера в своєму середовищі. На цьому ґрунті можуть виникати як внутрішньоособистісні, так і міжособистісні конфлікти [5, с.19-21].

Методика Роджерса-Даймонд показала значні диференційні можливості в діагностиці станів адаптації і дезадаптації військовослужбовців НГУ, у визначенні особливостей особистісного сприйняття, перебудови цих уявлень в різні вікові критичні періоди, в критичних ситуаціях (особливо, так звані «гарячі точки»), коли відбувається переоцінка своїх можливостей і себе [3, с.15-16]. Методика включає опитувальник, який містить висловлювання про індивіда, його спосіб життя: думки, переживання, стилі поведінки, звички та ін. Випробуваному пропонується «приміряти на себе» висловлювання опитувальника і відповідно до цього, оцінити. Інтерпретація результатів проводиться за спеціальними таблицями, в яких відображені встановлені межі виявлення адаптації або дезадаптації.

В рамках завдання створення нових інструментів діагностики, контролю і корекції рівня розвитку професійної та навчально-наукової діяльності курсантів в ЗВО пропонується математична модель процесу адаптації військовослужбовців, орієнтована на інтегральне узагальнення сукупності параметрів МПС і формування рекомендацій для керівного складу різних рівнів військово-навчального закладу [6, с.160]. Фізична інтерпретація результатів моделювання спрямована на конкретного споживача - курсових офіцерів, начальників курсів, факультетів і т. д. з метою класифікації об'єкта дослідження, як особистості курсанта, так

і навчальної групи в цілому, і більш ефективного управління процесом адаптації особового складу військових підрозділів.

На основі експертних оцінок в якості базових тестів було відібрано «класичні» методики, що дозволяють виявити значення даних обраної сукупності параметрів: методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда, методика діагностики самооцінки психічних станів (за Г. Айзенком), «Q-СОРТУВАННЯ» В. Стефансона, тест-опитувальник ЕРІ Г. Айзенка [9, с.215-216].

Хоча зазначені тести не є спеціально адаптованими для військовослужбовців, і тому має бути проведена раціональна адаптація тестів стосовно службової, навчальної та наукової діяльності курсантів.

Література:

1. Багадинова С.К. Основы психорегуляции в спортивной деятельности.. — Москва: Советский спорт, 2015.
2. Виправлення і перевиховання // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998—2004.
3. Купцова С. А. Психическая саморегуляция как компонент культуры здоровья // Вестник ЮУрГГПУ. — 2018. — № 2.
4. Личко Андрій Євгенович. Психопатии и акцентуации характера у военных в первое время привыкания / Під ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. — Санкт-Петербург : Речь, 2009.
5. Моросанова В.И. Осознанная саморегуляция произвольной активности человека как Психологический ресурс достижения целей. // Теоретическая и экспериментальная психология. — 2014. — № 4.
6. Психіатрія: навчальний посібник [для практичних психологів вищих навчальних закладів] / І. М. Наказна ; Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. — Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2011.
7. Психология аномального развития личности в детском и подростково-юношеском возрасте: монография / В. А. Худик. — К. : Здоров'я, 1993. — 144 с
8. Психопатии // Психология. Словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. — М., 1990.
9. Райгородский, Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие / Д. Я. Райгородский // Самара, издательский дом БАХРАХ. — 1998.
10. Соціальна адаптація: феномен і прояви / А. І. Кавалеров, А. М. Бондаренко. - О. : Астропринт, 2005.

Горькавий Є.О.,

студент гуманітарно-педагогічного факультету,

Теслюк В.М.,

доцент кафедри психології.

Національний університет біоресурсів і природокористування України.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГІЇ У СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Кожен з нас хоча б раз у житті задавався таким питанням: «А для чого мені потрібна психологія?». І справді, на перший погляд все далеко не очевидно, оскільки досить непросто знайти справжню цінність та способи застосування даної науки в нашому житті, тому ми маємо досить цікавий предмет для дискусії. У даній праці ми розглянемо дану дисципліну під різними кутами та спробуємо дати відповідь на доволі непросте запитання.

Психологія – це наука, яка вивчає психічні явища, процеси та поведінку особи. Її предметом вивчення є найскладніша сфера життєдіяльності людини, а саме - психіка. До її складу ми можемо віднести: психічну діяльність людини, психічні процеси, стани, властивості людини, розкриття законів виникнення, розвитку і перебігу психологічної діяльності, становлення психічних властивостей людини, з'ясування життєвого значення психіки. Розглядаючи потребу вивчення даної науки, усвідомимо значення психологічних знань та їх ефективність у нашому житті:

- психологічні знання необхідні для глибшого розуміння себе та оточуючих, вони дозволяють навчитися керувати своїми психічними функціями, діями та поведінкою;

- психологічні знання необхідні для самовдосконалення, пристосування до змін у навколишньому середовищі. Без саморозвитку людина залишається на одному місці, що призводить до невідповідності вимогам сучасності і як наслідок - вона не може самореалізуватися в суспільстві. Також, слід зазначити, що пізнання у даній сфері формують основу для самовиховання, самодисципліни та впливу на інших осіб.
- вивчення психології необхідне задля удосконалення власної професійної діяльності, більш широкого розкриття особистісного потенціалу та використання раніше набутих знань, налагодження стосунків у колективі та між людиною і технікою;
- кожен з нас рано чи пізно стає педагогом та психологом, як у професійній діяльності так і в сімейному житті.

Розглянемо необхідність психології на прикладі педагогічних працівників, які, як ніхто інший, стикаються з психологією. В останні роки значно зросло реальне навчальне і позанавчальне навантаження науково-педагогічних працівників. Більше того, сьогодні від педагогічного працівника вимагається бути і новатором у галузі викладання свого предмета, і організатором численних заходів. В сьогоднішньому педагог повинен встановлювати соціальні зв'язки зі студентами і допомагати їм налагодити спілкування поміж собою, також він мусить допомагати розвиватися своїм підопічним, водити їх на екскурсії, влаштовувати позанавчальні заходи та поміж цього ще й виконувати свої інші професійні функції. Науково-педагогічні працівники університету беруть участь у численних освітніх проектах, мають постійно дбати про своє кар'єрне зростання. Всі ці фактори неодмінно відображаються як на фізичному стані, так і на психологічному, що в подальшому може призвести до погіршення здоров'я, що є неабиякою проблемою. Сьогодні вважається, що існує дві групи факторів, які провокують погіршення професійного здоров'я науково-педагогічних працівників. Наприклад: умови матеріального середовища, зміст роботи та соціально-психологічні умови діяльності. Це так звані організаційні фактори. Тому як наслідок, виникає необхідність у так званому професійному здоров'ї, а саме – його психологічний забезпеченості - комплексі заходів і засобів впливу на психіку особистості та створення сприятливих соціальних умов з метою формування, підтримки та відновлення оптимальної працездатності фахівця в повсякденних й екстремальних умовах. Головні завдання психологічного забезпечення реалізуються через конкретні завдання, такі як:

- створення умов для успішної адаптації;
- сприяння у формуванні готовності до адекватного сприйняття вимог професії, її функцій і співвідношення їх зі своїми здібностями, можливостями, індивідуально-типологічними характеристиками;
- формування психологічної компетентності;
- психологічна допомога у засвоєнні ефективних методів отримання, переробки нової інформації і подальшого її застосування у практичній діяльності;
- навчання прийомам саморегуляції, самоконтролю, конструктивним способам подолання вікових криз, професійних і особистісних проблем.

Отже, вивчення психології є необхідним з точки зору будь-якої діяльності, оскільки протягом життєвого шляху ми маємо справу з іншими людьми, комунікуємо з ними, вступаємо у відношення, виступаємо наставниками та підопічними, обмінюємось різного роду інформацією. Тому ця наука неодмінно зустрінеться нам і чим більше вивчати й здобувати знання у даній сфері, тим більше отримаємо прогресу та успіху у всіх аспектах нашого життя в результаті.

Література:

1. Васянович Г. П. - Основи психології: навчальний посібник / Григорій Петрович Васянович – К. : Педагогічна думка, 2012. – 114 с.
2. Жовнер В.Ю., - Теоретичні підходи до психологічного забезпечення професійного здоров'я. - Актуальні проблеми психологічного забезпечення професійної діяльності: вузівська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених (10 листопада 2014 р.): тези доп. / Відп. Ред. Г.М. Ржевський, Л.С. Процик. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 436 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НЕЙРОГРАФІКИ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ У ДОРОСЛОМУ ВІЦІ

Зростаючий інтерес до проблеми психічних станів, який відзначається в останні роки, обумовлений збільшенням напруженості життєвого середовища. Сучасний рівень розвитку суспільства, соціальний, економічний і технічний прогрес вимагають активізації внутрішніх ресурсів особистості і викликають формування негативних психічних станів, таких як стан напруженості, незадоволеності, тривоги, страху, стресу та інших. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю створення високоєфективної, багатопрофільної цільової системи, яка забезпечить комплексне сприяння у вирішенні соціальних проблем, що передбачає впровадження методологічних розробок за допомогою арт-терапії, які допоможуть у формуванні безпечного, позитивного впливу на психічне та соціальне здоров'я особистості.

Психічні стани – це цілісні характеристики психічної діяльності за певний період часу. Вони багатомірні і виступають як система організації психічних процесів і як механізм оцінки дійсності. Зміна психічного стану визначається зміною суб'єктивного ставлення до ситуації, зміною системи мотивів особистості в її відносинах з людьми, суспільством тощо. Найчастіше психічний стан визначають по Н.Д. Левітову [2] - як психічне явище, що займає по своїм процесуальним пара-метрам проміжне місце між психічними процесами і властивостями особистості.

А.І. Копитін [1, с. 308] наголошував про доцільність та впровадження арт-терапевтичних методів корекції в різні області практичного застосування та визначав, що подальший розвиток вітчизняної та зарубіжної арт-терапії неможливо без створення перспективної її організаційної та методологічної бази, що в свою чергу пов'язано з необхідністю вирішення ряду завдань, зокрема - розвиток наукових досліджень в області арт-терапії та формування науково-обґрунтованої системи уявлень і прийомів практичної роботи.

Нейрографіка, авторський метод Павла Піскарьова [3], що працює на стику мистецтва і психології, дозволяє м'яко і ефективно вирішувати завдання корекції психічного стану. Ресурси є абсолютно у кожного, але під впливом складних зовнішніх обставин, людина може не знати про них, або недооцінювати існуючі. Малювання нейрографічних ліній за певним алгоритмом, з практикою глибокої уваги до своїх думок, почуттів і відчуттів, може використовуватися як засіб для зняття гострого стресу, саморегуляції, створення позитивної мотивації і підвищення впевненості в своїх силах.

Аналіз результатів дослідницько-експериментальної перевірки ефективності корекції психічного стану особистості, використовуючи такий арт-терапевтичний метод, як нейрографіка, підтвердив його доцільність, про що засвідчили дані щодо динаміки зростання за усіма критеріями та показниками. Оцінки по шкалі самопочуття та активності в середньому перевищили середній бал та майже досягли нормального сприятливого стану. Аналіз змін середніх значень по групі до і після реалізації програми свідчить про найбільш виражене підвищення показників за шкалою настроїв, яка була нижче середнього значення групи апробації методики, але після терапії розташувалась в діапазоні нормального стану. Рівень високої ситуативної тривожності знизився у більш ніж половини досліджуваних осіб. Зниження високого рівня особистісної тривожності відбулося у більш ніж половини досліджуваних. Загалом у середньому показники реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності знизилися.

Корекція психічних станів визначає психічне здоров'я людини, як стійкий стан організму, що дозволяє усвідомлено враховувати свої фізичні і психічні можливості, адекватно оцінювати навколишні соціальні умови, здійснювати свої індивідуальні та колективні потреби на основі нормального функціонування психофізичної системи.

Фахівцями допомагаючих професій нейрографіка може використовуватися в психологічному консультуванні, коучінгу, виступаючи засобом швидкого налаштування емоційного стану. Одним з пріоритетних напрямків використання методу в роботі фахівця, є робота щодо актуалізації ресурсів особистості.

Література:

1. Копитін О.І. Теорія і практика арт-терапії. Серія «Золотий фонд психотерапії»/ А.І. Копитін.- М. : «Когіто-Центр», 2008.- 368 с.
2. Левітов, Н.Д. Про психічні стани людини / Н.Д. Левітов. - М.: Освіта, 1964. - 344 с.
3. Піскарьов П.М. Нейрографіка: алгоритм зняття обмежень/ П.М. Піскарьов. – М.: Ексмо, 2020. – 224 с.
4. Fider E., Fider B. The expressive arts therapies: art, music as a therapy. N-Y, 1981. – 410 с.
5. Jung, Carl G. Man and His Symbols New York: Dell Publishing Company, Inc., 1964. – 320 с.
6. Landgarten H.B., Libbers D. Adult Art Psychotherapy: issues and application/ N-Y., 1991. – 255 с.
7. Liebmann M. Art therapy for Groups: a handbook of themes, games and exercises. Cambridge, 1986. – 286 с.
8. Linesch D. Art therapy with families in crisis. N-Y, 1993. – 411 с.
9. Naumburg M. Dinamically Oriented Art-therapy. N-Y., 1985. – 356 с.

Мартишук Г.І.,

студентка спеціальності 013 Початкова освіта

КЗВО "Луцький педагогічний коледж" Волинської обласної ради.

*Науковий керівник: доцент, кандидат педагогічних наук **Бойчук П.М.***

ВРАХУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ УВАГИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття присвячена визначенню індивідуальних особливостей розвитку уваги у молодших школярів та їх врахування у навчальному процесі.

Ключові слова: увага, вибірковість та концентрація уваги, навчальна діяльність, молодший шкільний вік, індивідуальний підхід, успішність.

Головне завдання сучасної школи – розвиток особистості школяра, його самостійності та активності, становлення як суб'єкта діяльності, здатного максимально реалізувати свій творчий потенціал задля всебічного та гармонійного розвитку, інтелектуального зростання, формування психічних процесів.

Саме початкове навчання є рушієм і фундаментом становлення всебічно розвиненої особистості. Зміни, що відбуваються у пізнавальній сфері дитини молодшого шкільного віку, мають надзвичайно велике значення для подальшого повноцінного розвитку психіки. Одним із важливих чинників ефективної навчальної діяльності та успішного особистісного становлення молодшого школяра є розвиток уваги, що є необхідною умовою пізнання навколишнього світу, самопізнання, усвідомленого та міцного засвоєння навчального матеріалу.

Успішність навчальної діяльності значною мірою залежить від рівня розвитку уваги. Проблема уваги давно цікавила вчених як один із факторів успішної діяльності особистості, про це свідчать роботи М.Ф. Добриніна, М.М. Ланге, О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, Т. Рібо, та інших. Ця проблема не обійшла і шкільну психологію, де її розглядали Б.Г. Ананьєв, О.Р. Лурія, Є.О. Мілерян, В.О. Петровський, І.В. Страхов тощо. Увага є однією з найважливіших психічних функцій, що забезпечує оптимізацію процесів навчання і виховання. Вона є динамічним процесом, і в одній і тій же людині може змінюватись залежно від багатьох факторів.

Увага характеризується багатьма властивостями, які згруповують в залежності від того, спрямована вона на один або кілька об'єктів. До властивостей, що характеризують увагу, спрямовану на один об'єкт, відносять обсяг, концентрацію (вибірковість), стійкість. До властивостей, що характеризують увагу, спрямовану на кілька об'єктів, відносяться переключення і розподіл.

У молодшого школяра стійкість уваги недостатньо розвинена. Тому, навіть незначний подразник зовнішнього середовища може призвести до відволікання уваги.

Зокрема, І. Зазимко виділив 7 причин нестійкості уваги у молодшого школяра [6, 92-94]:

1. Неуважність нерідко є наслідком перевагою дитини (пізно лягає спати, переважана враженнями тощо).
2. Порушення правильного дихання, а отже, і постачання киснем мозку дитини.
3. Недостатня розумова активність дитини (пасивне слухання матеріалу призводить до спаду увагу).
4. Неправильне виховання дітей.
5. Нерозвиненість вольових зусиль.
6. Важливо вправляти увагу дитини, виховуючи спостережливість.

7. Привчати робити не лише те, що їй цікаво, а й те, що знадобиться у житті. Функціональна рухливість і лабільність нервових процесів створюють фізіологічні умови для реалізації більшого обсягу уваги, тоді, як при меншій рухливості, слабкій і інертній нервовій системі обсяг уваги знижується. При цьому, провідну роль у реалізації обсягу уваги відіграє функціональна рухливість нервових процесів [10, 22-27].

Вибірковість уваги - це здатність до зосередження на найбільш важливих об'єктах. Зосередженість та інтенсивність уваги об'єднують, називаючи таку властивість концентрацією уваги. Концентрація уваги є умовою успішного виконання діяльності в тому разі, якщо вона поєднується з іншими властивостями, наприклад, з обсягом, розподілом уваги.

Увага має нерозривний зв'язок з потребами людини. Знання та врахування дитячих потреб дозволить використати деякі з них для розвитку уваги. Так, у школярів існує яскраво виражена потреба рухатися. Внаслідок цього, часто спостерігаються явища відволікання уваги. Замість того, щоб уважно слухати вчителя, дитина починає рухатися. У цих випадках слід створити такі умови, при яких потреба рухатися буде задовольнятися (фізкультхвилинки на уроці, організація рухливих ігор на перервах).

Для успішного розвитку уваги важливе значення мають прийоми викладання нового матеріалу. Найкращим буде такий виклад, в якому подається конкретний аналіз навчального завдання і виділяється та основна думка, яка організовує свідомість і увагу молодших школярів. Вчитель, на конкретних прикладах, показує, як потрібно організовувати процес мислення і спрямовувати увагу на його головну думку.

Виробляючи сталість уваги, слід запропонувати школярам займатися самовихованням цього уміння: новий матеріал потрібно читати глибоко осмислюючи. При цьому, необхідно пам'ятати, що надто повільний темп сприяє частим переключенням уваги на сторонні об'єкти; слід чергувати читання з обмірковуванням прочитаного, придумуванням власних прикладів. Зміна навчальних предметів при виконанні домашніх завдань також допомагає підтримувати сталу увагу. Однак, таке чергування не повинно бути частим, оскільки призводить до надмірної суєти, поверхневого сприймання матеріалу; необхідно пам'ятати про гігієну розумової праці, нормальне освітлення і температуру в кімнаті, про регулярні перерви, під час яких корисно виконати кілька гімнастичних вправ; потрібно заздалегідь спланувати свій час, щоб у години занять ніхто й ніщо не відволікало від них.

Психологи встановили, що чим вищий рівень розвитку уваги, тим вища ефективність навчання. Неуважність – одна із найпоширеніших причин поганої успішності дітей молодших класів. Це явище викликане тим, що навчання ставить перед дитиною нові завдання, несхожі на ті, які вона звикла виконувати під час гри. Навчальні завдання, на відміну від ігрових, містять більше нової інформації, а процес їх виконання вимагає довшого зосередження. На жаль, і за своєю формою процес навчання не завжди є захоплюючим і невимушеним. І щоб оволодіти усіма новими знаннями та навиками, дитині потрібно навчитися керувати своєю увагою, підпорядковувати її своїй волі. А для цього необхідно тренувати здатність бути уважним з допомогою ігор і спеціальних вправ.

Під впливом різних видів діяльності увага молодшого школяра досягає досить високого ступеня розвитку, що забезпечує дитині можливість навчатися. В учнів початкових класів зміни стосуються усіх видів і властивостей уваги. Збільшується її обсяг; зростає можливість розподілу уваги в зв'язку з автоматизацією багатьох дій дитини; концентрація уваги може бути достатньо інтенсивною під час виконання цікавих завдань; переключення уваги перебуває у стадії розвитку в перші роки навчання. У молодшого школяра зростає стійкість уваги, формується здатність зосереджуватись на навчальних об'єктах, даних мислено і мало підтримуваних засобами уяочнення, виробляється вміння бути уважним за несприятливих зовнішніх обставин, контролювати свою увагу і володіти нею в учбовій і позаучбовій діяльності. Характерним для учнів цього віку є внутрішнє прагнення виховувати у себе вміння бути уважним, переборювати слабкі сторони своєї уваги, а також формування уважності до людей як важливої риси характеру підростаючої особистості.

Література:

1. Білик Т.О. Взаємозв'язок навчальної діяльності учнів початкової школи з проблемою збереження їх фізичного і психічного здоров'я // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: 36. Наукових праць. – Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. - № 12 (37).
2. Ботіна І. Міжособистісна взаємодія учителя та учня // Рідна школа. – 2005. – № 3.
3. Волошук І. Психолого-педагогічні засади індивідуального навчання молодших школярів // Рідна школа. – 2003. – № 12.

4. Гетьман (Білик) Т.О. Проблеми збереження здоров'я у молодшому шкільному віці // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С.Д. Максименка, М.В. Папучі. – Київ-Ніжин, 2008. – Том 10. – Вип. 6. ВИ П У С К 8 2012 212
5. Гуманізація процесу навчання в школі: навчальний посібник / за ред. С.С. Бондар. – 2-ге вид., доповн. – Київ: Стило, 2001.
6. Зазимко І. Батькам про увагу молодших школярів // Психолог. Бібліотека. 2002. – № 5.
7. Коцур Н. Психогігієнічні засади формування здорової особистості школяра // Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”: Науковотеоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький: 2006.
8. Максименко С. Індивідуальний підхід до учня під час уроку // Психолог. – 2002. – грудень 48(48).
9. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології / Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. – Київ: Т-во „Знання”, КОО, 2000.
9. Чайченко Г.М. Комплексний підхід до оцінки психофізіологічного стану людини / Г.М. Чайченко, Л.Г. Томіліна, О.В. Постова, Ж.Г. Чайченко // Фізіологічний журнал. – 1994. – № 1.

Москаленко В.О.,

*к.е.н., доцент, Національного Університету харчових технологій,
магістрант Київського Інституту сучасної психології та психотерапії.*

СУЧАСНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД НА ЛІДЕРСТВО

Зростання мінливості, невизначеності, складності та неоднозначності означає, що представники бізнесу будь-якої галузі повинні шукати нові орієнтири та застосовувати інноваційні підходи до управління. В більшості випадків тільки тоді бізнес зможе гарантувати позитивні результати в умовах, що змінилися. Світ VUCA спонукає лідерів та підприємства знайти свій власний шлях. Одним з них є розвиток корпоративної психології, а саме: розуміти психологію собового складу підприємства, розвивати емпатійну поведінку та впроваджувати патопсихологічні методи діагностики для управлінців різних рівнів.

В свою чергу, постійно зростаюча кількість публікацій та літератури на тематику організаційної психології в контексті корпоративного управління та особливо патопсихологічних підходів до лідерства (Manfred Kets de Vries, 2014) спонукає до більш ґрунтовного вивчення даної тематики та всесвітньовідомих визнаних методологій дослідження вищезазначених наукових компонентів. Також науковцями західних шкіл приділяється підвищена увага девіантним рисам лідерів різних рівнів управління [5].

В свої роботах Деніел Голдман зазначає, що досить одного «поганого» лідер, щоб знищити все підприємство і науковець використовує це як аргумент на користь необхідності проведення управлінських досліджень в контексті: етичних і морально дисфункціональних опцій лідерів [3].

Таким же чином індивідуальні риси характеру управлінського лідерства були визначені в роботах Клана, Джонса та Міллера, а саме: як елементи Темної тріади впливають на поведінку лідерів в корпоративному секторі [4].

Оскільки останній рік форма роботи та навчання поступово знімаються по всьому світу, ми лише можемо передбачити, якими наслідками це відобразиться на лідерстві. Термін "відповідальне керівництво" набуває більш глибокого значення, коли працівники та клієнти намагаються адаптуватися в нову форму господарювання.

Отже, в сучасному світі VUCA лідерство набуло іншої форми: і керівництво, і організації, і стратегії. і саме лідерство. Досвід, догми та парадигми повинні переформатовуватися та адаптовуватися на випадок пошуку єдиного коомплексу чи інструменту управління тобто стандарти поступаються місцем індивідуальності.

У недавньому дослідженні, присвяченому німецьким компаніям, з'ясувалося, що нарцисизм корелює із заробітною платою, в той час як макіавеллізм безпосередньо пов'язаний з керівною посадою і кар'єрним ростом. Ці асоціації не втратили своєї значущості навіть тоді, коли було враховано вплив демографії, терміну перебування на посаді, розміру організації і відпрацьованих годин. Одне вражаюче дослідження, яке тривало цілих п'ятнадцять років, виявило, що люди, котрі володіли психопатичними і нарцисисескими характеристиками, з часом виявлялися на самому верху корпоративної ієрархії і ставали найбільш високооплачуваними топ-менеджерами [2].

Ці дані також підкріплюються іншими роботами, згідно з якими рівень клінічної психопатії в радах директорів в три рази перевищує середньостатистичний серед всього населення. Подібні результати узгоджуються і з більш ранніми уявленнями про психопатії серед бізнесменів. Справа в тому, що крім темної існує і світла сторона їх особистості. Одне з досліджень, які вивчали збіг позитивних і негативних якостей, встановило, що власникам рис темної тріади зазвичай також властиві екстраверсія, цікавість, відкритість новим ідеям, враженням і почуттям власної гідності. Крім того, характеристики темної тріади підвищують рівень суперництва в організації, іноді навіть ціною співробітництва та альтруїзму. До того ж деякі дослідження довели, що тенденції до психопатії та макіавеллізму сприяють тактиці залякування і зваблювання, які лякають суперників і зачаровують керівництво.

Однак потрібно розуміти, що всі ці індивідуальні досягнення йдуть на шкоду колективу. У термінах еволюції якості темної тріади складають основу паразитизму. І чим більше забруднена і заражена навколишнє середовище (в корпоративному сенсі), тим легше процвітати паразитичним особистостям.

Основні характеристики пов'язані з відхиленими тенденціями особистості наведено в таблиці 1.

Відомо, що Темна тріада складається з трьох рис особистості -Макіавеллізм, нарцисизм та психопатія - спільні риси. що вони "відображають тенденцію бути черствими, егоїстичними та зловмисними в міжособистісних стосунках» [1]. Вищезазначені риси виявилися привабливою систематикою для осмислення аберрантної особистості на роботі, і зараз є значні докази що кожен з них відіграє значну роль в організаційній поведінці.

Аберрантні тенденції особистості можна визначити як особливості особистості, які не обов'язково призводять до клінічно порушеного функціонування (наприклад розлади особистості), але це може вплинути на повсякденне функціонування (на роботі), що заслуговує подальшої уваги. Визначення аберрантної особистості має три етапи. По-перше, тенденції аберрантної особистості визначаються на субклінічному рівні, вказуючи на кількісні, а не якісні різниці між "нормальною" і умовно "ненормальною" особистістю [1,6].

По-друге, важливо зауважити, що відхилені тенденції особистості не визначаються виключно з точки зору можливих шкідливих наслідків, які вони можуть нанести підприємству. Зазначимо, що відхилення у особистості можуть також - принаймні за певних обставин або залежно від критеріїв, що будуть оцінюватися - призводити до позитивних наслідків наприклад, в ієрархічному контексті, пов'язаному з досягненнями в роботі.

Отже, для компаній, під час пандемії та локдаунів, надзвичайно важливо наймати та розвивати більш ефективних менеджерів та лідерів, здатних рухати свою організацію вперед. Це вимагає виходу за рамки традиційних стратегій розвитку менеджменту та розвитку навичок, найбільш важливих для успіху.

Література:

1. Bart Wille, Filip De Fruyt, Barbara De Clercq (2012)Expanding and Reconceptualizing Aberrant Personality at Work: Validity of Five-Factor Model Aberrant Personality Tendencies to Predict Career Outcomes Режим доступу: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/peps.12016?deniedAccessCustomisedMessage=&userIsAuthenticated=false>
2. Daniel Spurr, Anita C. Keller, Andreas Hirschi (2015) Do Bad Guys Get Ahead or Fall Behind? Relationships of the Dark Triad of Personality With Objective and Subjective Career Success Режим доступу: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1948550615609735?rss=1>
3. Goldman A. 2006. Personality disorders in leaders. Implications of the DSM IV-TR in assessing dysfunctional organisations. Journal of Managerial Psychology 21(5): 393–414.
4. Wille, B., De Fruyt, F., & De Clercq, B. (2012). Expanding and Reconceptualizing Aberrant Personality at Work: Validity of Five-Factor Model Aberrant Personality Tendencies to Predict Career Outcomes. Personnel Psychology, 66(1), 173–223. doi:10.1111/peps.12016
5. Манфред Ф. Р. Кетс де Вриес (2008) Лидер на кушетке. Клинический подход к изменению людей и организаций. BestBusinessBooks 336 с.
6. Томас Чаморро-Премюзик (2014)Почему «плохие парни» достигают карьерных высот Режим доступу: <https://hbr-russia.ru/liderstvo/psikhologiya/764933>

Таблиця 1

Основні характеристики та позитивні (+) та негативні (-) ; Прояви на роботі, пов'язані з абстрактними тенденціями особистості

Тенденція особистості	Ключові особливості особистості	Прояви на роботі
Асоціальні	байдужі до оточуючих; нефлексійні соціальні установки; імпульсивні і запальні; поверхневий шарм	(+) можуть використовувати екстравертний шарм, щоб передати харизму та амбіції; (-) підвищений ризик насильницької, небезпечної та агресивної контрпродуктивної роботи; поведінка імпульсивна та ризикована; рішення (+) харизматична зовнішність (+) прояв лідерства
Нарцисичні	сильне почуття власної значущості; вимога захоплювання; відсутність розуміння почуттів та потреб; прагнення домінувати над іншими	(-) підвищений ризик участі у контрпродуктивній робочій поведінці (-) завищена оцінка своїх можливостей (-) труднощі з підтримкою зайнятості (-) непередбачувана взаємодія з колегами та / або керівниками (+) неадекватна самооцінка
Пограничні	бідна Я-концепція; невизначеність щодо життєвих ролей; імпульсивність, нестійкі міжособистісні стосунки; недоречний гнів	(-) низький рівень задоволеності (-) неадекватна самооцінка
Шизотипові	нетрадиційні / дивні вірування; дезорганізовані думки та мова; соціально тривожні; підозрілість до оточуючих	(+) творче мислення та дії (-) погане міжособистісне функціонування (-) сприйнятливості до робочого стресу
Нав'язливо-компульсивні	перфекціонізм, іноді скупість та жорсткість, впертість, негнучкість	(+) увага до деталей (+) офіційна трудова етика (+) сильний фокус на досягненнях (+) висока залученість до роботи (-) прагнення до досконалості може стримувати продуктивність, перешкоджати співпраці з колегами та викликати стрес на роботі
Уникливі	почуття неадекватності; гіперчутливість до критики; соціальне гальмування	(-) функціонування робочої ролі обмежується середовищами, які не загрожують і вимагають лише мінімальних соціальних взаємодій (-) на результативність впливають; (-) погані навички міжособистісного спілкування; (-) низька самооцінка на роботі

Джерело: [1]

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЧИННИКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Характерними рисами розвитку українського сучасного суспільства є різноманітні соціальні, економічні, політичні перебудови, які викликають у молоді відчуття загальної нестабільності, руйнування культурних, економічних, наукових, інтелектуальних, моральних та інших зв'язків, виникнення диспропорцій у соціальній динаміці, фізичному та психічному здоров'ї нації. Усі ці процеси відбуваються на діяльності сучасної людини, якій доводиться постійно стикатися із кризовими, стресовими ситуаціями, що несприятливо впливають на її психічний стан, ставлення до роботи, до себе і до інших людей.

Запорукою успішного вирішення виникаючих проблем, адаптації до швидко мінливих соціальних умов середовища є сформованість в особистості стійких рис адаптованості, зрілості, компетентності, а також емоційного інтелекту, що забезпечує успішність побудови продуктивних відносин з оточуючими людьми. Отже, розвиток емоційного інтелекту є важливим чинником адаптації в соціальному оточенні.

Останнім часом багато уваги вчених приділяється різноманітним дослідженням емоційного інтелекту та його впливу на розвиток особистості (М. Манойлова, С. Мінасян, Е. Носенко, М. Нгуен, О. Приймаченко, К. Саарні). Особливості емоційного інтелекту в юнацькому віці досліджують О. Айгунова, Л. Вахрушева, О. Єгорова, М. Манойлова, І. Мещерякова, Н. Самуйлова та інші.

Також є дослідження адаптивних функцій та адаптаційного потенціалу емоційного інтелекту (І. Аршава, Н. Коврига, Т. Кумскова, В. Овсянникова, Г. Юсупова). Зарубіжними та українськими науковцями доведено, що високі показники емоційного інтелекту пов'язані з адаптаційним потенціалом (Р. Бар-Он, М. Бреккет, С. Дерев'янко та ін.); позитивно впливають на якість міжособистісної взаємодії та соціалізації осіб юнацького віку (І. Аршава, С. Богомаз, О. Власова, Ю. Давидова, Н. Коврига, Д. Люсін, М. Манойлова, В. Овсянникова, Т. Панкова, Т. Шемякіна, Г. Юсупова та ін.). Також у працях науковців Г. Березюк, В. Стрельникова, Л. Тарасівської, І. Філіппової та інших доведено, що емоційний інтелект позитивно впливає на фізичне і психічне благополуччя особистості в юнацькому віці, є запорукою успішної життєдіяльності та адаптації до соціального середовища самореалізації.

Водночас недостатньо вивченими залишаються практичні аспекти розвитку емоційного інтелекту як чинника соціально-психологічної адаптації особистості, що й обумовлює вибір актуальної теми дослідження.

Мета роботи розкрити обґрунтувати та експериментально дослідити психологічні особливості проявів емоційного інтелекту як чинника соціально-психологічної адаптації особистості.

Експериментальна база дослідження. Експериментальне дослідження проводилося на базі Національного Педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. До вибірки дослідження було залучено 40 осіб юнацького віку (18-23 років), серед них 15 хлопців та 25 дівчат.

Дослідження проводилося за допомогою методики «діагностика емоційного інтелекту» (за Н. Холлом), опитувальника емоційного інтелекту «ЕІn» (Д. Люсін), самооцінчного тесту «Характеристики емоційності» (С. Ільїн), методики діагностики соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс – Р. Даймонд), багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність» (О. Маклаков і С. Чермянін).

За результатами дослідження високий рівень ЕІ виявився у 25% осіб юнацького віку, які здатні до розпізнавання і розуміння своїх емоцій та емоцій оточуючих людей, управління цими емоціями, проявами емпатії. При цьому високий рівень ЕІ мають 20% хлопців та 28% дівчат. Половина студентів мають середній рівень ЕІ, однак 25% юнаків мають низький рівень ЕІ, погано розуміють свої емоційні реакції, не враховують емоційні стани інших при розмові з ними.

Крім того, 50% респондентів мають середній рівень міжособистісного ЕІ, ще у 25% виявляється високий рівень, і здатність до успішної комунікації з іншими людьми на основі розуміння і врахування їх емоцій. Так само 25% осіб мають низький рівень. Щодо внутрішньоособистісного ЕІ 30% студентів мають високий рівень, ще у 45% встановлено середній рівень, і в 25% виявляється низький рівень. При

цьому до розуміння себе, своїх емоцій, розпізнавання їх виявів та свідомого контролю і регуляції здатні 26,7% хлопців і 32% дівчат.

Також виявлено, що близько третини опитуваних юнацького віку (27,5%) мають високий рівень негативної емоційності, що проявляється в емоційній збудливості, надмірній тривалості та інтенсивності емоцій, негативному впливу емоцій на продуктивність діяльності та ефективність спілкування. У 50% встановлено середній рівень, і в 22,2% осіб виявляється низький оптимальний рівень. Серед хлопців і дівчат виявлено подібні прояви, де оптимальний низький рівень емоційності характерний для 20% хлопців і 24% дівчат, а більшість опитуваних мають середні показники.

За інтегральною шкалою соціально-психологічної адаптації 30% осіб мають високий рівень, успішно адаптуються у соціальному середовищі, здатні до гармонійних відносин з оточуючими, а також емоційно комфортно себе почувають. У 45% встановлено середні показники, а 25% відрізняються низьким рівнем соціально-психологічної адаптації, проявляється в низьких показниках самоприйняття і прийняття інших, недостатній інтернальності, відчутті емоційного дискомфорту. Серед хлопців і дівчат виявлено подібні результати про перевагу середнього рівня адаптації.

Щодо прояву адаптаційного потенціалу – 27,5% осіб мають високий рівень, у 47,5% встановлено середні показники, а 25% мають низькі адаптаційні здібності, відрізняються нестійкою нервово-психічною стабільністю, низькою комунікативною культурою, слабким підпорядкуванням нормам і правилам. При цьому високий рівень адаптаційного потенціалу більш властивий для дівчат (на 12%), а низький – проявляється в подібній кількості опитуваних (26,7% хлопців і 24% дівчат).

На основі аналізу особливостей взаємозв'язку емоційного інтелекту та соціально-психологічної адаптації юнаків ми зробили висновки, що соціально-психологічна адаптація особистості тісно пов'язана з розвиненим рівнем емоційного інтелекту. Зокрема, встановлено, що адаптація як інтегральна шкала соціально-психологічної адаптації обумовлена високим рівнем сформованості ЕІ, а саме: розвинутою емоційною поінформованістю, здатністю до керування власними емоціями та вмінням розпізнавати емоції оточуючих, а також розвиненим міжособистісним компонентом емоційного інтелекту та низькими проявами емоційної збудливості. Крім того, доведено, що адаптаційний потенціал особистості обумовлений високим рівнем ЕІ, а саме: розвинутою емоційною поінформованістю, вмінням контролювати власні емоції та самомотивуватися, розвиненим міжособистісним компонентом емоційного інтелекту. Встановлено, що емоційна збудливість та тривалість емоцій негативно відображається на адаптивних здібностях особистості.

Література:

1. Бантишева О.О. Особливості та чинники емоційного інтелекту осіб юнацького віку / О.О. Бантишева // Проблеми сучасної психології. – 2015. – Вип. 30. – С. 61–78.
2. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека / Ф. Б. Березин. – М., 2002. – 270 с.
3. Вахрушева Л. Н. Выраженность структурных и качественных характеристик эмоционального интеллекта на этапе юности и ранней взрослости: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.03 / Л. Н. Вахрушева. – М., 2011. – 22 с.
4. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Д. Гоулман; пер. с англ. А. П. Исаевой. – М. : АСТ МОСКВА ; Владимир : ВКТ, 2009. – 478 с.
5. Диагностика «Эмоционального интеллекта» (Н. Холл) / Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М. : Психотерапия, 2009. – С. 57–59.
6. Люсин Д. В. Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭМИн / Д. В. Люсин // Психологическая диагностика. – 2006. – № 4. – С. 3–22.
7. Ляц О.П. Емоційний інтелект як предмет психологічних досліджень / О. П. Ляц // Проблеми сучасної психології. – 2013. – Вип. 22. – С. 324–326.
8. Ракітянська Л. М. Сутність та зміст поняття «емоційний інтелект» / Л. М. Ракітянська // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2018. – Вип. 4. – С. 35–42.
9. Самооценочный тест «Характеристики эмоциональности» (Е. П. Ильин) / Ильин Е. П. Эмоции и чувства. – СПб., 2001. – С. 549–550.
10. Шарко Ю. А. Соціально-педагогічні умови адаптації студентів першого курсу до навчання у вищому навчальному закладі / Ю. А. Шарко // Вісник Черкаського університету. – 2008. – Вип. 3. – С. 137–139.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Сухой О.А.,

Студент,

Новікова Н.В.,

викладач-методист.

*Відокремлений структурний підрозділ
«Краматорський фаховий коледж промисловості,
інформаційних технологій та бізнесу
Донбаської державної машинобудівної академії»*

МАТЕМАТИКА В КРИПТОГРАФІЇ

При сучасному темпі розвитку комп'ютерних та цифрових технологій ми не в змозі сприймати своє життя поза інформаційного потоку, що оточує нас. Процеси обробки, зберігання, передачі і використання інформації стають головними в житті сучасного суспільства, будь-яка наша діяльність досить тісно пов'язана з цими процесами. В умовах загальної інформатизації, питання інформаційної безпеки та захисту інформації стають найбільш актуальними.

Наука про таємну передачу інформації, недоступною або незрозумілою для сторонніх осіб, сталася і стала розвиватися в той момент, коли людство усвідомило необхідність забезпечення захисту інформації. Криптографія - одна з найстаріших наук, її історія налічує кілька тисяч років, розвиваючись разом з людиною, вона зазнала величезну кількість змін, постійно вдосконалюючись та доповнюючи. Криптографічний захист інформації є однією з основних підсистем будь-якої системи захисту інформації.

Використання криптографії в сучасних цифрових технологіях стає невід'ємною частиною багатьох сфер життя нашого суспільства. Цей процес стає все більш і більш масштабним.

Все частіше в нашому повсякденному житті зустрічаються такі поняття, як логін і пароль, аутентифікація та ідентифікація, електронний цифровий підпис, шифрування відкритим і закритим ключем, і багато інших.

Криптографія - це розділ прикладної математики, що вивчає моделі, методи, алгоритми, програмні та апаратні засоби перетворення інформації (шифрування) з метою приховування її змісту, запобігання вивідомлення або несанкціонованого використання.

Сучасна криптографія широко використовує математичні методи і поняття, зокрема, такі розділи як: теорія кінцевих кілець і полів (алгебра); теорія чисел; матриці; великі прості числа; теорія ймовірності; теорія складності; математична статистика, обчислювальна математика й т.д. А значить, тільки люди, що володіють математикою, можуть освоїти цю цікаву науку, зрозуміти її основні закони і принципи, внести свій внесок в її подальший розвиток. Адже саме математика є фундаментом всіх наук, пов'язаних з точними обчисленнями і суворого логікою.

З розвитком електронних комунікацій криптографія стала предметом інтересу більш широкого кола споживачів: виникла необхідність захисту технічних, комерційних, персональних і інших даних, що передаються недержавними організаціями по загальнодоступних каналах зв'язку.

Основи сучасної теорії секретного зв'язку були розроблені Клодом Шенноном під час Другої світової війни. Їм була теоретично обґрунтована можливість побудови досконалого шифру - такого способу шифрування, щоб і перехопив перетворене повідомлення зловмисника не буде жодної «зачіпки» для виділення вихідного повідомлення.

Припустимо, що є повідомлення, яке треба зашифрувати і передати одержувачу. Спочатку вихідне повідомлення «цифрується», записавши його у вигляді двійкової послідовності, що складається з нулів і одиниць. Способи перетворення повідомлення (і шифрування, і розшифровку) можна підготувати заздалегідь, якщо домовитися, що повідомлення в вигляді двійкової послідовності має мати не більше T знаків. Будеться секретна випадкова двійкова послідовність довжини T (наприклад, її можна отримати, підкидаючи T раз ідеальну монету і вважаючи черговий знак рівним 1, якщо випав «орел», і 0, якщо випала «решка»). Цю секретну послідовність («ключ») необхідно доставити відправнику і одержувачу так, щоб нікому, крім нього, вона не була відома. Коли прийде час передачі, відправник скористається ключем:

«складе по модулю 2» (За правилом $0 + 0 = 0$, $0 + 1 = 1$, $1 + 1 = 0$), кожен знак передається у повідомленні з відповідним знаком ключа. Отримана послідовність і буде зашифрованим повідомленням. Приймаючи зашифроване повідомлення, одержувач також скористається секретним ключем: додасть (по модулю 2) до кожного знаку зашифрованого повідомлення відповідний знак ключа і відновить вихідне повідомлення.

Описаний шифр є досконалим, так як додаток до шифрованому повідомленням всіх можливих двійкових послідовностей довжини T дає всі можливі виконавчі послідовності, і виділити з них справжнє повідомлення без знання ключа буде неможливо. Однак якщо використовувати ту ж секретну послідовність ще хоча б раз, то шифр перестане бути досконалим.

Зрозуміло, що застосовувати подібні шифри при великих обсягах листування незручно. Як правило, для шифрування використовують електронні пристрої або комп'ютерні програми, що реалізують складні алгоритми перетворення як заведено довгого повідомлення за допомогою секретних ключів. Таким чином, при обраному алгоритмі зашифроване повідомлення є функцією від вихідного повідомлення і ключа. Цей зв'язок можна розглядати як рівняння відносно ключа якщо відомий алгоритм, поточне й зашифроване повідомлення. Щоб забезпечити практичну неможливість вирішення таких рівнянь перебором всіх можливих ключів, безліч цих ключів повинно бути астрономічно велике.

В останні десятиліття в криптографії стали з'являтися шифри, стійкість яких обґрунтовується складністю вирішення суто математичних задач: розкладання великих чисел на множники, рішення показових порівнянь в цілих числах і інших.

Стійкість шифрів залежить також і від якості генераторів випадкових чисел, що породжують ключі.

Методи і результати різних розділів математики (зокрема, алгебри, комбінаторики, теорії чисел, теорії алгоритмів, теорії ймовірностей і математичної статистики) використовуються як при розробці шифрів, так і при їх дослідженні, зокрема, при пошуку методів розкриття шифрів. Шифр можна вважати стійким, поки при його дослідженні не виявляються особливості, які потенційно можна використовувати для розкриття шифру. Для користувачів шифру дуже важливо дізнатися, що він ненадійний, раніше, ніж цим зможуть скористатися зловмисники.

Криптографія є багатим джерелом важких математичних задач, а математика - однієї з основ криптографії. Історія показує, що рано чи пізно розвиток математичних методів і техніки призводить до того, що завдання, які здавалися нерозв'язними, вирішуються. Відставання в творчому змаганні математиків різних країн може привести до поразок в економіці, дипломатії і військових операціях.

Література:

1. Н.А. Гатченко, А.С. Ісаєв, А.Д. Яковлев. Криптографічний захист інформації. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://books.ifmo.ru/file/pdf/929.pdf>
2. Дориченко С. А., Яценко В. В. 25 етюдів про шифри. - М.: ТЕИС, 1994.
3. Введення в криптографію / Під ред. Яценко В. В. - М.: МЦНМО, 2012
4. Гатчині Ю.А., Коробейников А.Г. «Основи криптографічних алгоритмів». Навчальний посібник. Санкт-Петербурзький державний університет інформаційних технологій, механіки і оптики 2002 год.
5. Про застосування математики в криптографії. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://book.etudes.ru/toc/cryptography/>

ПОНЯТТЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

11 січня 2019 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби з цими явищами», ухвалений Верховною Радою України 6 грудня 2017 р [1]. Закон поклав початок реформуванню кримінального законодавства, спрямованого на вдосконалення засобів та правових інструментів протидії домашньому насильству та покарання винних.

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено розділом XIII-1 «Обмежувальні заходи» та відповідною статтею 91-1, що врегульовує вжиття таких заходів щодо осіб, які вчинили домашнє насильство [2]. Дані новели законодавства зробили потужний крок в напрямку боротьби з домашнім насильством, однак важливою складовою забезпечення ефективності такої боротьби є дослідження практичної складової застосування заходів. Зокрема, актуальним питанням залишається з'ясування дефініції поняття «обмежувальні заходи» та вивчення їх правової природи.

Нова редакція КК України була оновлена статтями про відповідальність за домашнє насильство, переглянуто обставини, що обтяжують покарання тощо, змінено і систему заходів кримінально-правового характеру, доповнено кодекс обмежувальними заходами. Однак, варто звернути увагу на те, що чинний КК України не відносить обмежувальні заходи до загального переліку кримінально-правових заходів, виділяючи їх окремо, що вказує на їх особливий характер та специфічні ознаки.

В чинному законодавстві відсутнє закріплення визначення поняття «обмежувальні заходи». Ст. 91-1 КК України встановлює, що в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених цим Кодексом, від кримінальної відповідальності чи покарання, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів. Такий захід передбачає певне обмеження прав людини, натомість покладення додаткових обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, зокрема таких як:

- 1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;
- 2) обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;
- 3) заборона наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;
- 4) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб;
- 5) направлення для проходження програми для кривдників або пробачіної програми [2].

Ліпіна В.В. вважає, що зазначені обмежувальні заходи слід включати у систему інших заходів кримінально-правового характеру, які передбачені КК України [3, с. 341].

На думку В.Ф. Примаченка, обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство, слід відносити саме до некаральних заходів кримінально-правового характеру, через які реалізується кримінальна відповідальність [4, с. 141]. Ми погоджуємось з такою думкою, і виходячи з аналізу норм КК України зазначимо, що застосування обмежувальних заходів не є покаранням особи, а за своєю природою мають превентивну функцію щодо особи-кривдника.

Павлова Т.О. зазначає, що обмежувальні заходи є заходами державного примусу, оскільки застосовуються від мені держави судом та мають додатковий характер, оскільки застосовуються поряд із покаранням (окрім покарань, пов'язаних з позбавленням волі), при чому їх застосування є правом, а не

обов'язком суду, в інтересах потерпілої особи у випадку безпосередньої небезпеки з боку кривдника. Також важливими ознаками науковиця вказує строковий характер застосування таких заходів та відсутність судимості при їх застосуванні, оскільки вони позбавлені кари [5, с. 92].

Новікова К.А. виділяє такі характерні ознаки обмежувальних заходів:

- 1) вони обмежують людину в правах, тобто звужують її правовий статус;
- 2) суб'єкт, до якого можна застосовувати обмежувальні заходи – особа яка вчинила домашнє насильство при цьому на момент його вчинення досягла 18 років (ч. 2 ст. 911 КК України);
- 3) підстава їх застосування, яка складається з двох обов'язкових елементів: перший - вчинення домашнього насильства, другий – застосування їх одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням ...від кримінальної відповідальності чи покарання;
- 4) передбачаються виключно кримінальним законом;
- 5) застосовуються виключно судом, зокрема, судом загальної юрисдикції [6, с. 55-56].

На підставі цих ознак, Новікова К.А. формулює наступне визначення: обмежувальні заходи – це передбачені законом заходи кримінально-правового характеру, спрямовані на обмеження правового статусу повнолітнього суб'єкта злочину, пов'язаного з домашнім насильством, що застосовуються судом в інтересах потерпілого від злочину одночасно з призначення покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або зі звільненням від кримінальної відповідальності чи покарання [6, с. 58].

Враховуючи вищезазначене, можемо дійти висновку про те, що доповнення КК України обмежувальними заходами стало важливим кроком у боротьбі з домашнім насильством та захисту прав постраждалих осіб. Обмежувальні заходи не є видом покарання чи кримінально-правових заходів, а являють собою специфічну категорію, передбачену кримінальним законом. З огляду на проаналізоване, обмежувальні заходи – це заходи державного примусу, які застосовуються судом до особи, яка вчинила домашнє насильство, одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням від кримінальної відповідальності чи покарання з метою захисту прав потерпілого, що полягають у покладені на кривдника додаткових обов'язків.

Література:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби з цими явищами: Закону України від 6 грудня 2017 року № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>.
2. Кримінальний кодекс України: Закон від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#Text>.
3. Ліпіна В.В. До проблеми застосування обмежувальних заходів у кримінальному праві України. Молодий вчений, № 11 (75), 2019. С. 340-343.
4. Примаченко В.Ф. Окремі аспекти визначення місця обмежувальних заходів, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство в системі заходів кримінально-правового характеру. Організаційно-правові засади запобігання домашньому насильству: реалії та перспективи : матеріали круглого столу, 31 травня 2019 р., за ред. О.П. Рябчинської. Запоріжжя : КПУ, 2019. 174 с.
5. Павлова Т.О. Правова природа обмежувальних заходів за чинним Кримінальним кодексом України. Правова держава, № 34, 2019. С. 89-94.
6. Новікова К.А. Ознаки та поняття обмежувальних заходів у Кримінальному кодексі України. Наукові дослідження. Випуск 39, 2020. С. 54-60.

ПРАВО НА ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Приватне життя є надзвичайно важливою складовою особистої автономії кожної людини і повинно захищатися як з боку органів державної влади, так і міжнародних інституцій. У XXI столітті з огляду на надзвичайно швидкі трансформаційні процеси у сфері інформаційних технологій, все важче обмежити несанкціоноване втручання в особисте життя. Однак контрольний механізм Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – ЄКПЛ), який представлений Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ), надає можливість захистити право на повагу до свого приватного і сімейного життя.

Варто зазначити, що право, яке закріплене у ст. 8 ЄКПЛ, є комплексним і складається з декількох елементів. Право на захист персональних даних охоплюється змістом ст. 8 ЄКПЛ. Попри багатогранність поняття приватності та важливість для кожної людини розуміння збереження у таємниці усіх аспектів її особистого життя, право на повагу до свого приватного і сімейного життя не є абсолютним, а може правомірно обмежуватися органами державної влади за наявності на те відповідних підстав.

Легальна дефініція терміну персональних даних закріплена у п. «а» ст. 2 Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. Так, термін «персональні дані» означає будь-яку інформацію, яка стосується конкретно визначеної особи або особи, що може бути конкретно визначеною [1].

Примітним є те, що ЄСПЛ розширює сферу дії персональних даних, і тому під захистом цього права знаходяться не лише фізичні особи, як це передбачено Висновком робочої групи «Стаття 29», а й юридичні особи [2, с. 39]. Однак, ЄСПЛ розглядає справи щодо юридичних осіб у контексті права на повагу до житла і кореспонденції, а не у контексті приватного життя. У справі «Бернх Ларсен Холдінг АС та інші проти Норвегії» [3] ЄСПЛ визнав, що факт вимагання копій усіх даних з комп'ютерного серверу, яким три компанії спільно користувалися, від заявника є втручанням у його право на повагу до «житла» і «кореспонденції» у значенні статті 8 ЄКПЛ.

Для визначення правомірності обмеження права, передбаченого ст. 8 ЄКПЛ, необхідним є застосування так званого «приступеневого тесту».

По-перше, таке обмеження має бути передбачене законом. Закони повинні бути доступними для зацікавлених осіб і передбачуваними щодо наслідків їх дії. У справі «Ротару проти Румунії» [4] ЄСПЛ встановив порушення статті 8 ЄКПЛ через той факт, що румунське законодавство передбачає право збирати, записувати та зберігати в секретних файлах інформацію, яка може зашкодити інтересам національної безпеки, і не передбачає обмежень щодо здійснення цих повноважень, які залишаються на розсуд влади.

По-друге, обмеження має переслідувати легітимну мету. Така мета може бути або одним із перерахованих суспільних інтересів, або ж якимсь із прав і свобод інших осіб [2]. У справі «Пек проти Сполученого Королівства» [5], заявник намагався скоїти самогубство, розрізавши собі вени на вулиці, не підозрюючи, що все це записується на камеру відеоспостереження. Після того як поліцейські, що стежили за записами замкненої системи ТВ-спостереження, врятували його, їх керівництво передало відеоматеріал працівникам ЗМІ, які його оприлюднили, не замаскувавши обличчя заявника. ЄСПЛ встановив, що не було жодних відповідних чи достатніх підстав, які б могли виправдати пряме доведення відеоматеріалу до відома громадськості державними органами без отримання згоди заявника або маскування його особи.

По-третє, обмеження має бути необхідним у демократичному суспільстві. ЄСПЛ зазначив, що «поняття необхідності означає, що втручання відповідає нагальній суспільній потребі і, зокрема, є пропорційним переслідуванню законній меті». У справі «Леандер проти Швеції» [6] ЄСПЛ постановив, що власне сама секретна перевірка осіб, які подають документи для працевлаштування на посади, які є важливими з точки зору національної безпеки, не суперечить вимогам, які є необхідними у демократичному суспільстві.

Отже, фізичні та юридичні особи мають право захистити свої персональні дані в контексті ст. 8 ЄКПЛ. Дане право підлягає обмеженню, однак не допускається свавільне втручання державної влади у права особи. Правомірність втручання визначається за допомогою «приступеневого тесту».

Література:

1. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text (дата звернення: 19.04.2021).
2. Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних. URL: <https://rm.coe.int/16805966a8> (дата звернення: 19.04.2021).
3. Рішення ЄСПЛ у справі «Бернх Ларсен Холдинг АС» та інші проти Норвегії» (Bernh Larsen Holding AS and Others v. Norway) від 14.03.2013. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-117133> (дата звернення: 19.04.2021).
4. Рішення ЄСПЛ у справі «Ротару проти Румунії» (Rotaru v. Romania) від 04.05.2000. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-122529> (дата звернення: 19.04.2021).
5. Рішення ЄСПЛ у справі: «Пек проти Сполученого Королівства» (Peck v. the United Kingdom), від 28.01.2003. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-125336> (дата звернення: 19.04.2021).
6. Рішення ЄСПЛ у справі «Леандер проти Швеції» (Leander v. Sweden) від 26.03.1987. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-57519> (дата звернення: 19.04.2021).

Городецький Р.М.,

студент 1 курсу магістратури 2 групи

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

Науковий керівник: кюн., ас., кафедри кримінального права № 1 Шульженко Н.В.

ПОСОБНИЦТВО У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ: ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ

Кримінально-правова кваліфікація суспільно-небезпечних діянь являє собою зміст і сутність вивчення фактично усіх інститутів теорії кримінального права, а також необхідний результат розслідування суспільно небезпечних діянь.

З'ясування поняття складу злочину, дослідження ознак реально вчинених дій (бездіяльності) та їх наслідків, встановлення форми вини особи, аналіз форм та видів співучасті у злочині покликані забезпечити кваліфікацію вчиненого особою діяння.

У свою чергу, результати процесу кримінально-правової кваліфікації кладуться в основу процесуальних рішень про притягнення до кримінальної відповідальності, призначення покарання, застосування акту амністії, вирішення питань погашення судимості тощо.

Однак судово практика та юридична статистика свідчать про те, що значна кількість судових вироків скасовується через помилки саме в кваліфікації злочинів. Вивчення ситуації дозволяє дійти висновку про існування певного розриву між теорією і практикою кримінально-правової кваліфікації.

У теорії спеціальним правилам кваліфікації злочинів присвячені роботи таких науковців, як Ф. Г. Бурчак, П. І. Гришасєв, Ю. В. Гродецький, Н. О. Гуторова, А. Ф. Зелінський, М. Г. Іванов, М. І. Ковальов, Г. В. Новицький, Р. С. Орловський, М. І. Панов, Є. В. Благов, Л. Д. Гаухман, В. В. В. О. Навроцький, О. І. Рарог, С. А. Тарарухін, А. В. Савченко та інші.

Кримінально-правовою теорією і судовою практикою вироблені спеціальні правила кваліфікації злочинів, тобто правила, що поширюються на кваліфікацію окремих злочинів (окремих видів злочинів), а також на нетипові ситуації [1, с. 51].

Відповідно до ст. 26 КК співучастю у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину [2]. Це законодавче визначення поняття співучасті у злочині є родовим, воно включає в себе загальні ознаки, наявність яких є необхідною для всіх випадків співучасті, незалежно від її форми, видів та кількості співучасників, які беруть участь у вчиненні злочину, та інших обставин кримінальної справи (провадження).

Пособником є особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню кримінального правопорушення іншими співучасниками, а також особа, яка заздальгідь обіцяла переховати особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, знаряддя чи засоби вчинення кримінального правопорушення, сліди кримінального правопорушення чи предмети, здобуті

кримінально протиправним шляхом, придбати чи збути такі предмети або іншим чином сприяти приховуванню кримінального правопорушення.

Кваліфікація дій співучасників за відсутності ексцесу ставиться в пряму залежність від характеру дій виконавця і ступеня їх завершеності, що вже само по собі має фундаментальне, основоположне значення при вирішенні питання про їх відповідальність.

Крім того, навіть у разі наявності ексцесу виконавця відповідальність інших співучасників так само ставиться в залежність від його дій, оскільки саме ступенем їх завершеності, який мав місце до ексцесу, буде визначатись стадія злочину, що інкримінується співучасникам.

Не зважаючи на те, що відповідно до приписів ч. 2 ст. 29 КК організатор, підбурювач та пособник несуть відповідальність за тією самою статтею Особливої частини КК, що й виконавець, але склад їх злочину утворюється за допомогою відповідних частин ст. 27 КК, що має здобути своє відбиття у формулі кваліфікації та вказує на самостійний характер їх відповідальності.

Відповідно до положень ч. 3 ст. 29 КК ознаки, що характеризують особу окремого співучасника злочину, ставляться у вину лише цьому співучасникові. Інші обставини, що обтяжують відповідальність і передбачені у статтях Особливої частини КК як ознаки злочину, що впливають на кваліфікацію дій виконавця, ставляться в вину лише співучаснику, який усвідомлював ці обставини [2].

Пленум Верховного Суду України у п. 11 Постанови «Про судову практику у справах про хабарництво» від 26.04.2002 року № 5 роз'яснив, що «Дії особи, яка сприяла у вчиненні злочину тому, хто дав чи одержав хабар, або організувала цей злочин, або підбурила до його вчинення, належить кваліфікувати як співучасть, у даванні чи одержанні хабара. При цьому питання про кваліфікацію дій співучасника потрібно вирішувати з урахуванням спрямованості його умислу виходячи з того, в чийх інтересах, на чий стороні і за чією ініціативою – того, хто дав, чи того, хто одержав хабар, – він діяв» [3, с.172].

Пропозицію щодо кримінально-правової оцінки дій посередника у будь-якому злочині спробував надати А. А. Вознюк, який дійшов висновку про необхідність кваліфікації посередництва, залежно від обставин кримінального провадження, як пособництва чи виконавства (співвиконавства) [4, с.80].

Якщо злочин вчинений у формі співучасті, яка характеризується вищим рівнем згуртованості співучасників, однак така форма не вказана у КК як кваліфікуюча ознака конкретного складу, то вчинений злочин належить кваліфікувати за тією частиною статті Особливої частини КК, яка передбачає менш згуртовану форму об'єднання.

Законодавством визначено два види пособницьких дій:

1. Фізичне пособництво: надання засобів чи знарядь або усунення перешкод, переховування злочинця, знарядь або засобів вчинення злочину, слідів злочину чи предметів, здобутих злочинним шляхом, придбання чи збут таких предметів;

2. Інтелектуальне пособництво: надання порад, вказівок, знарядь та/або засобів вчинення злочину.

Як було вказано вище, відомо, що пособником, відповідно до ч. 5 ст. 27 КК України є той, хто порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяв вчиненню злочину іншими співучасниками.

Проаналізувавши вищевказану норму, можна сказати, що цілком зрозуміло, що пособництво в збуті, розповсюдженні або примушуванні до участі у створенні певних творів не повинно бути пов'язане з ввезенням в Україну, виготовленням, зберіганням чи перевезенням або іншим переміщенням творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, адже пособницькі дії у вчиненні означених вище, мають кримінально-правове значення лише за умови вчинення їх з метою збуту чи розповсюдження таких творів.

Судова практика дозволяє сформулювати таке правило кваліфікації: дії виконавця, який виконував також інші функції співучасника, кваліфікуються без посилання на ст. 27 КК. Дії інших співучасників, що виконують кілька функцій (організатора, підбурювача чи пособника), кваліфікуються за тією частиною ст. 27 КК (частини 3, 4 чи 5), яка має найменшу нумерацію з числа можливих [1, с. 54].

Провокацією злочину визнається підбурювання виконавця чи інших співучасників на вчинення злочину з метою його (їх) подальшого викриття. КК містить спеціальну норму (ст. 370 КК), яка передбачає відповідальність за провокацію підкупу [2]. Тим самим законодавець дії по провокації злочину в принципі визнає суспільнонебезпечними.

Дії невідлого пособника кваліфікуються як замах на пособництво. Коли ж стороння особа не скористалася сприянням і злочин не вчинила, то посягання невідлого пособника не можна вважати закінченою співучастью — відсутні її об'єктивні і суб'єктивні ознаки. Такі дії становлять замах на пособництво.

Таким чином, головне в змісті об'єктивної сторони діяння пособника саме те, що його допомога є необхідною умовою вчинення злочину, спричинення загального злочинного наслідку. Діяння пособника може виступати необхідною умовою не тільки діяння виконавця, але й дій інших співучасників. І в тому, і в іншому випадку пособник вносить свій внесок у настання злочинного наслідку, сприяє його настанню.

Пособником повинен визнаватися тільки той, хто сприяє готуванню або вчиненню злочину, не беручи безпосередньої участі в діяннях, що утворюють об'єктивну сторону складу злочину, вчиненню якого він сприяє. Суб'єктивна сторона діяння пособника повинна відображати специфіку його об'єктивної сторони і характеризується тим, що вина пособника може бути виражена як у прямому, так і непрямому умислі.

Література:

1. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / за заг. ред В.В. Топчія; наук. ред. В.І. Антипова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 26.04.2002 № 5. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2011 роки): станом на 26 верес. 2011 р. уклад.: Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. Харків: Право, 2011. С. 169-176.
4. Вознюк А. А. Додаткові види співучасників у теорії українського кримінального права. Боротьба з орг. злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. № 2. С. 78–81.

Губський Р.О.,

студент 4 курсу юридичного факультету

Чорноморського національного університету ім. Петра Могили

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Існування державного боргу на сьогодні є об'єктивно обумовленим явищем для країн з ринковою економікою. В період трансформації економіки питання державного боргу є актуальним і для нашої країни. Кожна держава, бажаючи найефективніше використати свої фінансові ресурси, активізувати підприємницьку діяльність, намагається залучити додатковий капітал, що є передумовою виникнення державного боргу. Невміння держави жити на власні кошти є основною причиною виникнення, а невідання використовувати залучені фінансові ресурси – зростання державного боргу [1, с. 228].

У відповідності зі ст. 2 БК України державний борг (борг АРК чи борг місцевого самоврядування) – це загальна сума заборгованості держави (АРК чи місцевого самоврядування), яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави (АРК чи місцевого самоврядування), включаючи боргові зобов'язання держави (АРК чи міських рад), що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору. Виходячи зі змісту визначення державного боргу мова йде про внутрішній та зовнішній державний борг, однак законодавче закріплення стосується лише внутрішнього державного боргу [2].

Державний борг складається із внутрішнього та зовнішнього боргу держави. Відповідно до Бюджетного кодексу України, класифікація боргу систематизує інформацію про всі боргові зобов'язання держави, місцевого самоврядування. Борг класифікується за типом кредитора та за типом боргового зобов'язання.

Бюджетне законодавство встановлює також вимоги щодо граничного обсягу боргу. Зокрема, граничний обсяг внутрішнього та зовнішнього державного боргу чи місцевого самоврядування, граничний обсяг надання гарантій встановлюються на кожний бюджетний період згідно із Законом про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет. Величина основної суми державного боргу має не перевищувати 60 % фактичного річного обсягу валового внутрішнього продукту України. У разі перевищення зазначеної граничної величини Кабінет Міністрів України зобов'язаний вжити заходів для приведення цієї величини у відповідність до встановлених законодавством вимог.

Внутрішній державний борг – це загальна сума заборгованості держави чи місцевого самоврядування, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави або місцевого самоврядування, включаючи боргові зобов'язання держави чи органів місцевого самоврядування, що вступають у дію в результаті виданих гарантій за ризиками або щодо зобов'язань на підставі законодавства або договору.

Внутрішній борг України умовно можна поділити на боргові зобов'язання двох видів:

- ринкові, що існують у формі державних емісійних цінних паперів;
- неринкові, що виникли за підсумками виконання державного бюджету, інші позики та зобов'язання.

До нього належить також заборгованість, що утворилася в результаті компенсації гарантованих заощаджень громадян чи інших державних боргових сертифікатів Радянського Союзу, розміщених свого часу серед населення. В Україні виник специфічний державний борг перед населенням через несвоєчасну виплату заробітної плати, пенсій, стипендій, інші соціальні програми та виплати [3, с. 347-348].

Боргові зобов'язання Уряду України можуть мати такий термін:

- короткостроковий – до 1 року;
- середньостроковий – від 1 до 5 років;
- довгостроковий – 5 і більше років.

Управління державним внутрішнім боргом України здійснюється Міністерством фінансів України у порядку, погодженому з Національним банком України. Розміщення боргових зобов'язань Уряду України та надання гарантій від імені Уряду України провадиться за його дорученням Міністерством фінансів України. Рахункова палата здійснює контроль за утворенням і погашенням державного внутрішнього боргу України [1, 229].

Зовнішній державний борг – це заборгованість держави перед іноземними громадянами, фірмами, урядами та міжнародними фінансовими організаціями. В індустріально розвинутих країнах порівняно незначна частка сукупного державного боргу відноситься на зовнішній борг, переважна частина державного боргу припадає на вітчизняних інвесторів.

Основними причинами створення і збільшення державного боргу є:

- збільшення державних витрат без відповідного зростання державних доходів;
- циклічні спади і автоматичні стабілізатори економіки;
- скорочення податків з метою стимулювання економіки без відповідного коригування (зменшення) державних витрат;

- вплив політичних бізнес-циклів – надмірне збільшення витратів напередодні виборів для завоювання популярності виборців та збереження влади.

Існує позитивний взаємозв'язок між розмірами бюджетного дефіциту і державного боргу. Бюджетний дефіцит збільшує державний борг, а зростання боргу у свою чергу потребує додаткових витрат бюджету на його обслуговування і тим самим збільшує бюджетний дефіцит.

На обсягу бюджетного дефіциту відображаються всі зміни у величині державного боргу, в тому числі зумовлені впливом інфляції. Тому важливо, щоб державна заборгованість вимірювалася у реальних, а не лише в номінальних величинах.

Залежно від сукупності боргових зобов'язань державний борг класифікують на:

- капітальний – містить у собі всю сукупність боргових зобов'язань держави на певну дату;
- поточний державний борг – складається з платежів по зобов'язаннях, що позичальник зобов'язаний погасити в звітному періоді.

Залежно від суб'єкта розрізняють:

- державний борг – являє собою загальну суму заборгованості держави;
- муніципальний борг – являє собою загальну суму заборгованості муніципального утворення по непогашених боргових зобов'язаннях і не виплачених по них відсотках.

Конкретний розмір внутрішнього і зовнішнього державного боргу щорічно обнародується в Законі України про Державний бюджет на поточний рік [3, с. 348-349].

Загалом, наявність державного боргу в країні, яка веде активну економічну діяльність, – нормальне явище. Навіть найрозвинутіші країни світу, економічна політика яких значно успішніша за українську, мають державний борг. Академічним прикладом можна вважати США, держборг якої у червні цього року сягнув 26 трлн доларів [4].

Література:

1. Берлач А.І. Фінансове право України: Навч. посіб. для дистанційного навчання : А.І. Берлач – К.: Університет «Україна», 2006. – 288 с.
2. Бюджетний кодекс України : Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51, ст.572.
3. Бандурка О.М. Фінансове право: підручник : за заг.ред. О.М. Бандурки та О.П. Гетьманець; О.М. Бандурка, О.П. Гетьманець та ін. – Х.: Екограф, 2015. – 500 с.
4. Держбюро США досягнув рекордних \$26 трлн. Mind.ua : [веб-сайт]. URL : <https://mind.ua/news/20211950-derzhburog-ssha-dosyagnuv-rekordnih-26-trln#>. (дата звернення 10.04.2021).

Губський Р.О.,

*студент 4 курсу юридичного факультету
Чорноморського національного університету ім. Петра Могили*

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У ВІТЧИЗНЯНІЙ КРИМІНОЛОГІЇ

Злочини у сфері господарської діяльності на сьогодні є однією з основних причин уповільнення розвитку економічного добробуту нашої держави.

Передумовою для такого стану, на думку багатьох вітчизняних та іноземних фахівців, є високий рівень тінізації й криміналізації. Причина – деформоване державне регулювання та безпрецедентний тиск корупції на бізнес, що утворив кримінально-кланову систему розподілу суспільних ресурсів в Україні. Саме ці негативні чинники призвели до глибокої економічної кризи, виснаження фінансових ресурсів держави та зниження рівня життя населення.

Саме через це (а не через проблему газових тарифів, як люблять писати у багатьох ЗМІ) провідні фінансові інституції світу тимчасово призупинили кредитування України.

Так, у 2017 році з чотирьох очікуваних нашим урядом траншів від МВФ ми отримали лише один. Кількість прямих інвестицій в Україну склала близько 2,3 млрд. дол та знизилась більш як на 30% в порівнянні з 2016 роком. Та й в 2018 році очікування на їх збільшення, скоріш за все, марні. Що це означає? Тільки те, що залишившись без зовнішньої допомоги, українська економіка в результаті стане зі своїми проблемами один на один. І буде змушена спиратися лише на внутрішні ресурси.

Саме зараз наше суспільство підійшло до чіткого розуміння: ключовою умовою виходу економіки України з кризи стає робота над її безпекою. Нам терміново необхідно привести діяльність інститутів державної влади до такого стану, при якому забезпечується гарантований захист національних інтересів. Тільки так ми зможемо зберегти стійкість до загроз та досягти високої конкурентоспроможності у світовому економічному середовищі. І саме це стане поштовхом до сталого та збалансованого зростання вітчизняної економіки.

Подолання економічної кризи в умовах зовнішньої агресії є одним з пріоритетів політики забезпечення економічної безпеки держави.

Досягати цього можливо лише шляхом системної протидії організованій економічній злочинності та тінізації економіки. Як? Зібравши докупи усі спроможності фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів – аби ефективно і чесно працювати над виявленням активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскацією. Такий підхід уже в найближчій перспективі здатен знову «закохати» український бізнес у легальні схеми та обов'язкову сплату податків у державний гаманець.

Консолідація – цей термін сьогодні навіть не розглядається словесними відомствами країни, кожне з яких має свій «економічний нахил».

Завдання протидії економічній злочинності відповідно до українського законодавства та наданих компетенцій виконують співробітники відповідних підрозділів Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України (СБУ), Міністерства внутрішніх справ України (МВС), Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) та податкової міліції Державної фіскальної служби (ПМ ДФС). І дійсно – співробітники цих правоохоронних органів попереджують, виявляють та проводять досудове розслідування злочинів, які зібрані в окремий розділ 7 Кримінального кодексу України «Злочини у сфері господарської діяльності», які досить часто називають «економічними злочинами». Іншими словами, саме ці норми кримінального законодавства України, зібрані в окремий розділ, охороняють вітчизняну економіку.

До цього розділу входить 34 злочини, нормами яких охороняються суспільні відносини, що виникають під час здійснення господарської діяльності, та за порушення яких законодавством України передбачено кримінальну відповідальність.

Відповідно до відомостей державної статистичної звітності 1 СЛ, яку веде Офіс Генерального прокуратура, у 2019 році правоохоронними органами розслідувалось 9735 кримінальних проваджень, внесених до ЄРДР за вчинення злочинів вказаної категорії, а в 2020 році – 8740, що майже на 1 тис. кримінальних проваджень менше.

Як так? Чому кількість відкритих справ щорічно зменшується? Адже рівень тіньової економіки в Україні стабільно росте, складаючи на сьогодні, за різними джерелами, вже близько 55-60%? Чому правоохоронці «не помічають» економічної кризи та падіння інвестиційної привабливості?

Питання риторичне – з огляду на статистику розслідування економічних злочинів та доведення вини правопорушників, що їх здійснили. Так, слідчими усіх правоохоронних органів в 2020 році закінчено та з обвинувальними актами направлено до суду 1833 кримінальні провадження вказаної категорії, або лише 23% від загальної кількості.

Висновок тут простий. Фактично, лише кожний п'ятий злочинець, що скоїв економічний злочин, отримав покарання [1].

Що ж відбувається? Невже в умовах зовнішньої агресії та критичного погіршення динаміки соціально-економічного розвитку України не потрібен захист економіки, наповнення бюджету, підвищення зарплат та пенсій, повноцінне забезпечення Збройних Сил? З яких причин ігнорується реальна можливість убезпечитись від втрат майже чверті економічного потенціалу? Навіщо йде гра у «відкриванки-закриванки» справ тоді, коли в державі масово банкрутують фінансові установи, згортається промислове виробництво, майже щодня проходять рейдерські захоплення підприємств та вчиняються різноманітні обфудки з державними фінансами? Та найголовніше – ні в кого в нашій країні запитати: чому українська економіка є найкримінальнішою в Європі та хто відповідає в Україні за її безпеку?

Якщо більш детально проаналізувати стан боротьби з економічною злочинністю в Україні за останній рік, викривається її досить однобока направленість. Так, у 2020 році майже 75% (6625 кримінальних проваджень, КП) всіх викритих економічних злочинів у державі кваліфікувалися за 6-ма з 34-х статей, що вміщає відповідний розділ Кримінального кодексу.

Проте із загальної кількості закінчених кримінальних проваджень (1833) за вищевказаними шістьма статтями КК України направлено до суду з обвинувальними актами 1183 (65%).

При цьому серед пріоритетів наших силовиків у 2020 році не виявилось правопорушень щодо нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету, передбачених статтею 210 КК України.

Виявлено лише 34 (0,3%) таких правопорушення, а скеровано до суду з обвинувальним актом усього 3 кримінальні провадження.

В минулому році злочинів, пов'язаних з рейдерським захопленням підприємств (ст.ст. 206 та 206-2 КК України), про факти яких ми щодня чуємо від ЗМІ, виявлено аж 315 (3%) та 99 (1%) відповідно. При цьому винуватців було доведено лише в 6-ти випадках – це трохи більше 1%. Але ж це саме ті норми кримінального законодавства, що охороняють легальний бізнес в Україні! Той «білий» бізнес, що наповнює державний бюджет [2].

Проте ще сумніше виглядають результати роботи наших правоохоронців у сфері захисту вітчизняного фондового ринку. Так, за 6-ма статтями Кримінального кодексу України, які охороняють суспільні відносини, що виникають під час діяльності емітентів фондового ринку України, всіма вітчизняними правоохоронними органами протягом 2020 року викрито аж 7 злочинів вказаної категорії, а до суду не направлено жодного закінченого кримінального провадження з обвинувальним актом. І це – саме в той час, коли в Україні діють десятки організованих злочинних груп, що займаються фінансовими махінаціями на фондовому ринку. Саме тоді, коли український ринок "сміттєвих" цінних паперів з необґрунтовано завищеною капіталізацією, за оцінками різних експертів, обраховується сотнями мільярдів гривень.

Не набагато кращими є результати діяльності правоохоронців з захисту банківського сектору економіки, запобіганню шахрайським діям з фінансовими ресурсами та незаконній приватизації державного й комунального майна [3].

Усе вищевисане наводить на одну думку. В Україні просто нікому займатися системним захистом економіки. Жоден правоохоронний орган не володіє цілісною картиною – не лише того, що відбувається

у тіншовому секторі, а й навіть стану справ у сфері розслідування економічних злочинів. Боротьба з економічною злочинністю носить вибірковий та популістичний характер.

Абсолютно точно можна заявити: щоб зрушити з місця та розпочати реальну роботу, спрямовану на захист української економіки від зовнішніх та внутрішніх посягань, яку підтверджує досвід багатьох розвинених іноземних країн, українському суспільству потрібен єдиний правоохоронний орган.

Саме він буде відповідати за економічну безпеку держави, забезпечуючи необхідний рівень боротьби з економічною злочинністю. Для цього він повинен мати всю необхідну базу – як законодавчу, так і матеріальну. І обов'язкова для нього – реальна можливість застосовувати інноваційні аналітичні та оперативно-розшукові механізми викриття правопорушників, що скоїли злочин у сфері публічних фінансів, а також проведення досудового розслідування всіх злочинів, які містяться в розділі 7 Кримінального кодексу України «Злочини у сфері господарської діяльності».

Література:

1. Кожен п'ятий. Як в Україні карають за економічні злочини та що з цим робити? – [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://protocol.ua/ua/kogen_p_yatiy_yak_v_ukraini_karayut_z_ekonomichni_zlochini_ta_shcho_z_tsim_roboti/ (дата звернення 14.04.2021).

2. ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З ЕКОНОМІЧНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_2/299.pdf (дата звернення 14.04.2021).

3. Економічні злочини: особливості кваліфікації дій службових осіб суб'єктів господарювання. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100014185-33-1> (дата звернення 14.04.2021).

Губський Р.О.,

студент 4 курсу юридичного факультету

Чорноморського національного університету ім. Петра Могили

СВІТОВІ ТИПИ СИСТЕМ СТРАХОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Теорія галузевих ринків, до яких належить і ринок страхування, дає характеристику останнього з точки зору взаємозв'язку характеристик структура - поведінка - результативність. Можна зробити висновок про те, що монополізований тип ринку характеризується високою концентрацією виробництва, високими бар'єрами входу, надприбутками, відсутністю інновацій, а модель досконалої ринкової конкуренції описується наступними параметрами: високою часткою малих і середніх підприємств, середньою нормою прибутку по всій економіці, низькими вхідними бар'єрами, високою динамікою і обсягом інноваційних продуктів.

Відповідно до структури страхових ринків знаходяться і три основних типи державного регулювання страхової діяльності: ліберальний, що обмежує ринкові механізми, централізований державний. Дамо більш детальну характеристику виділених систем державного регулювання страхування, що склалися на сучасних страхових ринках світу.

Перший тип – ліберальні системи регулювання. Подібні системи прагнуть до створення конкурентного ринку і мінімального втручання в його функціонування. Ця модель регулювання обмежується контролем платоспроможності страхових компаній. Її можна також охарактеризувати як експост регулювання: державне втручання у функціонування ринку здійснюється тільки після того, як виявляється відхилення від бажаного результату. Такі системи регулювання страхової діяльності існують в ряді європейських країн (Великобританія, Ірландія, Нідерланди), в більшості штатів США і в Чилі. Мета ліберальної моделі: створення конкурентного ринку і мінімальне втручання в його функціонування.

Системи державного регулювання страхової діяльності другого типу передбачають значне обмеження ринкових механізмів і часткову або повну захист приватних страхових компаній від конкуренції. Регулювання цього типу набагато частіше вдається до використання інструментів ex-ante, тобто запобігання можливих проблем шляхом завчасного встановлення правил поведінки на ринку. Такі системи регулювання склалися в Японії, Південній Кореї, деяких європейських (Німеччина, Швеція, Швейцарія) і країнах, що розвиваються. Мета змішаної моделі: значне обмеження ринкових механізмів, часткова або повна захист приватних страхових компаній від конкуренції.

До третього типу відносяться ринки, в основі яких лежить державне забезпечення страхування і регулювання в економічних і суспільних цілях, практично не залишає можливості використання ринкових механізмів. До теперішнього часу системи регулювання третього типу ще зберігаються, наприклад, в Китаї та Індії. Мета моделі централізованого регулювання, державне забезпечення страхування і централізована модель регулювання.

Регулювання страхової діяльності безпосередньо впливає на формування структури національного страхового ринку. Результатом використання першого типу регулювання зазвичай є створення ринку з конкурентною структурою; в разі відповідності системи регулювання другого типу складається ринок зі структурою, близькою до олигополістическої; третій тип, як правило, формує державну монополію на страхування [1].

Кожна система регулювання виправдана в певних умовах, має переваги і недоліки. Система державного забезпечення гарантує найкращий контроль розвитку страхування, долаючи недовіру до ринку і захищаючи інтереси страхувальників. Однак з часом в умовах монополізованих страхових ринків обов'язкові види страхування отримують надмірне поширення і починають розцінюватися населенням як додатковий податок, що дає право на отримання компенсації всього роду збитків з боку держави. Спостерігається обмеження динаміки освоєння ринку при збільшенні навантаження на державний бюджет, незабезпечення потенційного попиту на страхові послуги, млявий розвиток інновацій і розробок нових продуктів. Даний підхід до регулювання страхової діяльності призводить до бюрократизації системи регулювання та розвитку колективної безвідповідальності.

Таким чином, до переваг державного забезпечення відносяться: контроль розвитку страхування, захист інтересів страхувальників, прозорість і стабільність ринку, регульоване ціноутворення, що забезпечує прибуток і безпеку. До його недоліків відносяться: надмірне поширення обов'язкових видів страхування, стандартизовані продукти, обмеження на продуктову інновацію, бюрократизація системи регулювання і розвиток колективної безвідповідальності.

Ліберальні системи регулювання мають ряд суттєвих переваг. До їх переваг слід в першу чергу віднести здатність забезпечувати найширший попит на страхові продукти і розробляти нові пропозиції, адаптуючись до потреб ринку. У багатьох випадках конкуренція забезпечує більш ефективне розміщення ресурсів, зниження страхових тарифів. Покладаючись багато в чому на роботу механізмів саморегулювання, ліберальна система призводить до скорочення державних витрат на утримання органів нагляду.

Конкуренція на внутрішньому ринку сприяє розвитку національних страхових компаній і посилення їх переваг у порівнянні зі страховими компаніями в країнах з більш захищеними ринками. Це підвищує їх конкурентоспроможність при виході на міжнародну арену.

Режим регулювання був одним з тих факторів, які зробили страховиків європейських країн, які дотримуються ліберальних систем, провідними експортерами страхових послуг. Одночасно державне сприяння розвитку порівняльних переваг служить природним захистом внутрішнього ринку від конкурентів з інших країн, які не звикли працювати в жорстких умовах вільного ринку.

За всіх цих перевагах є і ряд складнощів, які змушують історично ліберальні ринки посилювати системи регулювання. Конкурентні ринки нестабільні. Їх особливістю є феномен циклічності, зокрема, циклічності руху технічних результатів і прибутку. Конкурентне регулювання покладається на використання методів ex-post і часто призводить до масових банкрутств в результаті своєї нездатності компенсувати "провали ринку".

Слід виділити наступні переваги вільної конкуренції і ліберальної моделі: ефективне розміщення ресурсів, скорочення державних витрат на утримання органів нагляду, конкурентні ціни, зниження страхових тарифів, забезпечення широкого попиту на страхові ринково орієнтовані продукти, пов'язані з реальними потребами клієнтів, продуктова інновація як основний двигун конкуренції.

До недоліків вільної конкуренції і ліберальної моделі відносяться: низький рівень прибутку, зростання концентрації виробництва і капіталу, лобіювання з боку професійних об'єднань страховиків, відсутність стандартизації процедур і продуктів, посилення асиметричності інформації, інформаційні прогалини, відсутність транспарентності для споживача, посилення нестабільності і незбалансованості фінансового ринку. Однак, незважаючи на недоліки ліберальної моделі регулювання, на протипагу концепції державної монополії на страхування на найбільших світових ринках переважає тенденція до лібералізації та підвищення конкурентоспроможності страхових організацій [2].

За співвідношенням рівня лібералізації / регулювання страхові ринки розділені на п'ять основних класів: націоналізовані, національні, захищені, перехідні і ліберальні.

Націоналізовані страхові ринки – це ринки, на яких відсутні приватні страхові компанії. Національні ринки не допускають присутності іноземних страхових компаній.

Захищені ринки обмежують доступ іноземних страхових компаній і відрізняються дискримінацією за національною ознакою і недоліком прозорості. На перехідних ринках здійснюються кроки по створенню конкурентного середовища, проте залишаються актуальними проблеми, властиві захищеним, національним і націоналізованим системам. Ліберальні ринки працюють на недискримінаційній основі, відрізняються відкритим доступом. Таким чином, протягом спостережуваних 20 років сталося помітне зрушення в бік більш ліберальних режимів регулювання, що заохочують конкуренцію і обмежують регулювання в громадських інтересах [3].

Завершуючи, необхідно зазначити, що нові тенденції регулювання страхування в світовому господарстві визначаються процесами глобалізації та поширенням інформаційно-комунікаційних технологій. У світовому страховому господарстві слід зазначити поступове згладжування відмінностей в системах державного регулювання страхової діяльності: кількість монополістичних ринків поступово скорочується; на конкурентних ринках вводиться більш жорстке регулювання; ринки з регулюванням ринкових механізмів поступово стають більш відкритими.

Література:

1. Системи, типи і моделі регулювання страхових ринків на національному та світовому рівні. stud.com.ua : Підручники для студентів онлайн. URL : [https://stud.com.ua/20002/ trahova_sprava/sistemi_tipi_modeli_regulyuvannya_strahovih_rinkiv_natsionalnomu_svitovomu_rivni](https://stud.com.ua/20002/trahova_sprava/sistemi_tipi_modeli_regulyuvannya_strahovih_rinkiv_natsionalnomu_svitovomu_rivni) (дата звернення 04.04.2021).
2. Системи регулювання страхування та тенденції його розвитку. stud.com.ua : Підручники для студентів онлайн. URL : https://stud.com.ua/66854/strahova_sprava/sistemi_regulyuvannya_strahuvannya_tendentsiyi_yogo_rozvitku (дата звернення 04.04.2021).
3. Правове регулювання страхової діяльності. Національна академія внутрішніх справ. Фінансове право : мультимедійний навчальний посібник. URL : https://arm.naiau.kiev.ua/books/finansove_pravo/lekcia14.html (дата звернення 05.04.2021).

Дяченко Сергій Вікторович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу,

Корнійчук Світлана Леонідівна,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Навчально-наукового інституту права.

Університет державної фіскальної служби України

САМОПРЕДСТАВНИЦТВО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ. СУДОВА ПРАКТИКА

Самостійна участь у справі, або іншими словами самопредставництво юридичної особи одна із гострих тем сьогодні. Здається, нічого незрозумілого і дискусійного на перший погляд, немає, навпаки допомога для бізнесу, змога захиститися власними силами, але насправді все не так просто. Хтось взагалі підтримує думку ототожнення само представництва та представництва, хоча це є хибним розумінням, інші вважають «штучним винаходом», а хтось «важелем допомоги» бізнесу. Тому для розуміння, а не для змішування понять розглянемо теоретичні аспекти «самопредставництва» та «представництва» у цивільному процесі.

Питання представництва і самопредставництва у цивільному процесі досліджено у багатьох працях науковців, таких як С. О. Харитонов, С. Н. Братусь, І. О. Гелецька, Н. А. Нерсесов, В. В. Резнікова, Б. Б. Черепакін та Г. Ф. Шершеневич та інші. Але у світлі таких подій, як зміни конституції, впровадження «адвокатської монополії», прийняття змін до процесуального законодавства, введення поняття «само представництво» не є дослідженими. Аналізом даного питання займалися відомі юристи-практики, такі як Ю. Колос, М. Жуков, Л. Белкін, О.Главацький, Д. Монастирський, Л. Мішакіна, О. Прудкий, О. Худенко та інші.

Значення терміну «самопредставництво» висвітлено у ч. 3 ст. 58 ЦПК України де чітко прописано, що здійснення представництва юридичною особою у судовому процесі відбувається через свого керівника або члена виконавчого органу, іншу особу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору(контракту) [1].

На думку М. Шпака інститут само представництва носить суперечний характер, адже викликає колізію щодо виключного представництва адвокатами у суді, не беручи до уваги винятків передбачених законодавством[2, с. 74].

Думка Л. Мішакиної відрізняється, прийняття норми, щодо само представництва дає змогу юридичних осіб захищати себе власними силами, існують випадки, коли через брак юридичної освіти у керівника, або через тривалість процесу, вони не можуть займатися справою, тоді вони можуть представляти свої інтереси через юриста котрий є в штаті, але з дотриманням закону і адвокатської етики[3].

В свою чергу зміст «представництва» регламентовано Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а саме п. 9 ч. 1 ст. 1 представництво вид адвокатської діяльності, який забезпечує реалізацію прав та обов'язків клієнта у судочинстві, інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав та обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав та обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні [4].

Погляди правників, стосовно представництва різняться, а саме у характеристиках застосування.

Так, наприклад, Є. С. Северова, підтримує думку, що особи, котрі не в змозі самостійно здійснювати захист своїх прав і свобод, через певні перешкоди за допомогою законного представника реалізують своє право [5, с. 33].

М. В. Джафарова точка зору відрізняється, він вважає, що не потрібно ототожнювати «представництво» з «інститутом представництва», оскільки перше позначає процесуальну діяльність, а друге сукупність процесуально-правових норм і закріплених у нормах основоположних засад [6, с. 43–44].

Поряд з вищенаведеними думками вбачаються цікавими погляди С. Дяченка, Ю. Рябченка, Л. Самілик, розглядаючи, цивільне процесуальне представництво саме як форму надання допомоги правового характеру, тобто одна особа допомагає іншій відповідно до форми процесуальних дій та із представництвом інтересів особи, але стосовно повноважень яких набула та у справах цивільного характеру[7, с. 80].

Для підтвердження представництва у суді потрібно надати певні документи, а саме довіреність, посвідчення адвоката та включення до Єдиного реєстру адвокатів України.

Відповідно, само представництво, не може діяти на довіреності, а тільки на статутних документах, а також пред'явлення документів, які підтверджують повноваження представника.

У судовій практиці стосовно самопредставництва чимало справ повертається через не підтвердження працівника, трудові договори не містять положень повноважень юрисконсультів, малозначність спорів та інше. Все тому, що інститут само представництва, ще не повноцінно досліджений, а також не допрацьований на законодавчому рівні.

Отже, розглянувши, поняття представництво і само представництво можна дійти до висновку, що ототожнення понять не сумісне, оскільки виступання фізичною особою у судді від імені юридичної особи у власних інтересах, ніяк не буде представництвом. Новела само представництва на даному етапі носить неоднозначний характер у судовій практиці так і серед правників, але з дотриманням всіх аспектів практики і законодавства, інститут само представництва – позитивний етап для юридичної особи захисту законних прав та інтересів власними силами.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40. С. 492.
2. Шпак М. В. Окремі законодавчі пропозиції щодо реформування інституту професійного представництва адвоката у цивільному процесі. Актуальні проблеми цивільного та господарського судочинства в аспекті судово-правової реформи: матеріали науково-практичної конференції студентів та аспірантів (м. Харків, 24 листопада 2017 р.), за заг. ред. К. В. Гусарова. Харків: ТОВ «Оберіг», 2017. С. 73–74.
3. Мішакина Л. Самопредставительство юридической особи в суде. Юрист і Закон. № 21. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012770 (дата звернення 22.03.2021).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 №5076-VI. Дата оновлення: 05.01.2017. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 22.03.2021)
5. Северова Є. С. Представництво як засіб реалізації громадянами своїх прав: від Римського до сучасного права України. Держава і право. Юридичні і політичні науки. Київ, 2001. Вип. 13. С. 33–35. 87.
6. Джафарова М. В. Поняття процесуального представництва: проблеми дефініції. Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ. Харків, 2010. №4 (51), ч. 1. С. 37–44.
7. Дяченко С. В. Цивільний процес України практикум / С. В. Дяченко, Ю. Ю. Рябченко, Л. О. Самілик. – Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2020. – 316 с.

*Корнійчук Світлана Леонідівна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права,
Науковий керівник: Сіренко Оксана Володимирівна,
доцент, доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики.
Університет державної фіскальної служби України.*

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Відповідно до ст. 3 Кримінально процесуального кодексу України (далі КПК) основоположним завданням кримінального судочинства є охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження. Щоб цього досягти потрібно правильно визначити місце кожного із учасників у кримінальному провадженні. Притягнення до відповідальності та застосування відповідних заходів правового характеру до юридичної особи, новела українського законодавства, яка донедавна не набувала актуальності та значущості. Але тим не менш, постає питання хто може представляти юридичну особу в суді, які документи потрібні для цього. Питання, через які дискутують науковці різних галузей права на «теренах правового світу». Для розуміння розглянемо теоретичні аспекти «представництва» у кримінальному процесі.

Окремі аспекти висвітлені у наукових роботах таких учених, як: В. Д. Адаменка, В. Г. Пожара, В. С. Толокольнікова, С.І. Вікторського, М. В. Духовського, С. В. Познишева, М. М. Полянського, Є. Ю. Бова, Т.В. Корчева, Р. А. Чайки, А. О. Шульги, В. Е. Беляневича, С. Н. Братуся, І. О. Гелецької, Н. А. Нерсесова, В. В. Резнікова, О. В. Россильної та інших.

Варто насамперед розглянути значення поняття «представництва», яскраво висвітлено воно п. 9 ч. 1 ст. 1 Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зазначається, що це вид адвокатської діяльності, який забезпечує реалізацію прав та обов'язків клієнта у судочинстві, інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав та обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав та обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні [1].

Фактичне ведення монополії адвокатури на представництво інтересів іншої особи у суді (ст. 1312 Конституції України) відбулося із прийняттям ЗУ України від 02. 06. 2016 р. «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Цим самим закріпивши, що тільки адвокати можуть представляти інтереси юридичних осіб у Верховному Суді та судах касаційної інстанції, з 01 січня 2018 р. – у апеляційних судах, а з 01 січня 2019 р. – у судах першої інстанції. Однак КПК передбачає випадки, коли юридичну особу може представляти, керівник, інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за довіреністю, а також особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні (ст. ст. 58, 63, 641, 642 КПК України) цим самим надаючи право захистити себе власними силами [2].

Під час дослідження цього закону, висунула твердження С. Я. Лихова, що: «...відповідальність юридичних осіб у кримінальному законодавстві України традиційно пов'язують із корупційними злочинами та дискутувати з приводу того, як юридична особа може дати чи отримати неправомірну вигоду – означає, очевидно, марну трату часу, бо всі чудово розуміють, що йдеться про діяльність конкретних фізичних осіб» [3]. Думка автора зрозуміла, і доволі обґрунтована, але не потрібно забувати, що юридична особа потребує захисника, для відстоювання власних інтересів, адже є випадки, коли слідство ведеться відносно співробітників, інтереси яких не відповідають інтересам юридичної особи.

Також не варто забувати про виникнення різного роду маніпуляцій у кримінальному процесі, через розбіжності із цивільним та господарським.

КПК України розглядає керівника юридичної особи не як уособлення юридичної особи, а як її представника, тому через неузгодженість процесуального законодавства в умовах монополії адвокатури в судовій практиці відбуваються колізії.

Отже, розглянувши представництво юридичної особи, можна дійти, висновку, що це складний інститут кримінального процесу, який потребує чіткості стосовно процесуального статусу юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження.

Список літератури:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 №5076-VI. Дата оновлення: 05.01.2017. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 22.03.2021)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 9-10. Ст. 88
3. Лихова С. Я. Юридичні особи як суб'єкти кримінальної відповідальності за КК України. Юридичний вісник. 2014. № 4 (33). URL: jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/article/viewFile/8403/10214

*Лазебна А.В.,
студенка 4 курсу факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Земельний фонд України займає близько 6 % території Європи, площа земель сільськогосподарського призначення становить 70 % усієї території держави. З одного боку, такі показники – це потенціал для розвитку країни, проте наразі спостерігається зворотна тенденція до стрімкого зниження якості земель, що спричинена забрудненням територій, інтенсивним сільськогосподарським використанням земель та рядом інших чинників. Значний земельно-ресурсний потенціал України вимагає наявності дієвого механізму використання та охорони земель сільськогосподарського призначення. Тому дослідження правової охорони земель сільськогосподарського призначення є актуальним, а виявлення шляхів оптимізації використання та охорони земель має бути ключовим завданням державної земельної політики.

Вивчення правової охорони земель сільськогосподарського призначення було предметом багатьох наукових праць. Зокрема, А.Г. Мартин та О.В. Шевченко визначили проблеми правового регулювання охорони земель сільськогосподарського призначення. С.Л. Гоштінар також розглядав проблеми правової регламентації охорони земель сільськогосподарського призначення. Аналізом цього питання також займалися О.О.Бредіхін, П.Ф. Кулинич, М.В. Шульга, О.О. Погрібний, та інші. Проте дослідження проблематики правового регулювання у сфері охорони земель сільського призначення вимагають постійної актуалізації відповідно до змін у законодавстві, а також згідно з судовою практикою за 2020 та 2021 років.

Конституцією України встановлено, що земля як основне національне багатство перебуває під особливою охороною держави. Ці конституційні положення є засадничими для подальшої регламентації ролі землі та земельних ресурсів у галузевому законодавстві [1]. Нормами Земельного кодексу України, а також положеннями окремих законів України (ЗУ «Про охорону земель», ЗУ «Про державний контроль за використанням та охороною земель») визначається зміст поняття «охорона земель» [2]. Розглядаючи питання правового регулювання охорони земель сільськогосподарського призначення, необхідно виділити основні напрямки, на які орієнтуються суб'єкти при здійсненні заходів такої охорони:

а) раціоналізація землекористування; б) запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення; в) захист від шкідливого антропогенного впливу; г) відтворення та підвищення родючості ґрунтів; д) захист від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів тощо; д) збереження продуктивності сільськогосподарських угідь та обмеження їх вилучення для несільськогосподарських потреб. У ЗУ «Про охорону земель» закріплена обов'язковість обґрунтування доцільності зміни цільового призначення земель сільськогосподарського призначення [3].

А.Г. Мартин у своїй праці підкреслив, що більша частина нормативно-правових актів затверджується задля встановлення порядку «на папері», без практичного обґрунтування застосування положень щодо охорони земель сільськогосподарського призначення. Очевидно, що такі дії з боку законодавця не матимуть позитивного результату від їх запровадження. Закріплення на законодавчому рівні природоохоронних обмежень у використанні земель шляхом здійснення ефективного землеустрою та

комбінація заходів юридичної відповідальності та економічного стимулювання в галузі охорони земель сприятимуть оптимізацію використання та охорони земель [4].

Стан земельних ресурсів близький до критичного, що спричинено використанням недосконалих технологій у сільському господарстві [5].

Дії органів державної влади повинні спрямовуватись на заохочення до впровадження інноваційних технологій безвідходного виробництва, що значно мінімізує негативний вплив на землі сільськогосподарського призначення. Так, наприклад, політика Нідерландів спрямована на активне залучення технологій, які підвищують ефективність виробництва. За високої ліквідності агропромислового комплексу Нідерландів багато фінансових корпорацій зацікавлені в купівлі сільськогосподарських активів у власників та наданням таким власникам в оренду. Задля розвитку орендних відносин та ринку земель сільськогосподарського призначення Україні необхідно переймати успішний досвід багатьох розвинутих держав [6].

У 2019 році Конституційним Судом України (далі - КСУ) було прийнято рішення про визнання Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними» такою, що не відповідає Конституції України. Колегія суддів звернула увагу на те, що Кабінет Міністрів вийшов за межі своїх повноважень та затвердив положення, що стосуються набуття права власності на землю, що має визначатись виключно законами України. Така Постанова втратила свою чинність, проте закріплювала ефективний механізм захисту земель сільськогосподарського призначення [7]. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними (далі - Стратегія), яка була затверджена Постановою КМУ, містила перелік актуальних проблем, пов'язаних із використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення (диспропорції у структурі земельних ресурсів, надмірна розораність земель, деградація, малопродуктивність та забрудненість земель, зниження родючості ґрунтів, проблеми, пов'язані з договором оренди земель сільськогосподарського призначення). Окрім висвітлення проблем, у Стратегії містяться приклади успішного міжнародного досвіду ефективного використання та охорони земель сільськогосподарського призначення, закріплено механізм реалізації цієї Стратегії, виходячи з вищезазначених проблем, а також сформульовано результати запровадження Стратегії. Рішення КСУ було прийнято у 2019 році, протягом двох років з боку законодавця не було жодних спроб щодо прийняття схожого нормативно-правового акту, що надав би можливість для створення дієвого механізму використання та охорони земель сільськогосподарського призначення.

Проблема правового регулювання у сфері охорони земель сільськогосподарського призначення потребує комплексного підходу з боку законодавця. Правове закріплення такої охорони міститься у багатьох нормативно-правових актах, проте забезпечення ефективності охорони земель сільськогосподарського призначення відбудеться за прийняття консолідованого нормативно-правового акту, який би регулював саме положення про використання та охорону земель сільськогосподарського призначення. Окрім цього, необхідно удосконалити методику агрохімічної паспортизації задля підвищення ефективності державного контролю за якісним станом ґрунтів, встановити юридичну відповідальність за невиконання вимог у сфері проведення агрохімічної паспортизації. Існує потреба у тому, щоб прийняти законодавчий акт «Про державну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення», що містив би актуальні вимоги до проведення агрохімічної паспортизації та сприяв би раціональному використанню та охороні земель сільськогосподарського призначення. У розпорядженні Українського народу знаходиться 8,7 % світового запасу чорноземів, тому необхідно спрямувати державну земельну політику на забезпечення ефективної реалізації механізму охорони земель сільськогосподарського призначення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.04.2021);
2. Земельний кодекс України: Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 16.04.2021);
3. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення: 15.04.2021);
4. А. Г. Мартин, О. В. Шевченко. Проблеми охорони земель сільськогосподарського призначення в умовах завершення земельної реформи.

Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2014. № 1-2. С. 48-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2014_1-2_7 (дата звернення: 16.04.2021);

5. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 17.04.2021);

6. Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.04.2021);

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними» від 7 червня 2017 року № 413: Рішення Конституційного Суду України від 25.06.2019 № 8-р/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-19#Text> (дата звернення: 17.04.2021).

Майдачевська А.В.,

студентка Юридичного факультету.

Науковий керівник : Сисоєва В.П.,

к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та процесу.

Національного авіаційного університету

РЕФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ГУМАНІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

Спираючись на обраний Україною євроінтеграційний вектор розвитку, реформи здійснюються у напрямку гуманізації та наближення до європейських стандартів. Це твердження стосується й пенітенціарної політики України, головним завданням якої є не покарання особи, а створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань, яка забезпечить ресоціалізацію та перевиховання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Цей обов'язок покладається на державу, адже засуджені схильні до нових хибних вчинків, а суспільство не лише не здійснює кроки для такої адаптації, а й дискримінує та зневажливо ставиться до таких осіб.

Відповідно до статті 6 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом внутрішня політика нашої держави повинна базуватись на стабільності та дієвості демократичних інституцій, верховенстві права та поваги до прав людини і основоположних свобод [1]. Тобто у відповідності з цим твердженням, пенітенціарна політика повинна бути спрямована на дотримання прав людини та верховенства права при поводженні із засудженими та ув'язненими в Україні, умови виконання покарань у вигляді ув'язнення повинні бути приведені до відповідності до європейських стандартів, а керування установами виконання покарань та методи поводження із засудженими мають бути орієнтовані на реабілітацію таких осіб.

Спираючись на вищенаведені проблеми, постало питання щодо удосконалення та зміни пенітенціарної системи України. Тому з метою її якісного реформування Україна приймає активну участь у європейських проєктах. Одним із таких проєктів є проєкт Ради Європи «Європейський Союз та Рада Європи працюють разом для підтримки в'язничної реформи в Україні», метою якого є покращення менеджменту в'язниць, який би відповідав стандартам дотримання прав людини, а також подальшому розвитку реабілітаційного підходу до правопорушників. Так як фундаментальним базисом реформування є нормативно-правове регулювання, до Верховної Ради України був внесений проєкт Закону України «Про пенітенціарну систему».

Однією із найбільших вагомих проблем функціонування пенітенціарного механізму є низький рівень умов тримання та медичного та матеріально-технічного забезпечення засуджених, що не сприяє процесу їх виправлення. У даному законопроєкті передбачено новелу щодо створення таких державних установ як Центр пробації та Центр охорони здоров'я з метою забезпечення повноцінної діяльності системи пробації, та надання безперервної медичної допомоги засудженим та особам, узятим під варту [2].

Також Україна приймала участь у проєкті «ДІЯ – ЄС: заходи ЄС з питань протидії наркотикам та організованій злочинності, інтенсивне співробітництво та нарощування потенціалу для боротьби з організованою злочинністю у сфері наркоторгівлі вздовж героїнового маршруту». В рамках реалізації цього проєкту відбулися робочі зустрічі під час яких приділялась увага питанням, що виникають під час роботи психологів установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби [3]. Від їх компетенції залежить успішна ресоціалізація засуджених, тому підіймалися питання щодо ефективного планування їх роботи та застосування сучасних технік та методик при взаємодії із засудженими. Це є дуже позитивний досвід, що демонструє готовність нашої держави до реалізації ініціатив закордонних колег у пенітенціарній сфері, використовувати та адаптувати їх досвід під потреби громадян.

Україна не лише приймає участь у проєктах щодо реформування пенітенціарної сфери, а й впроваджує власні. Одним з таких є експериментальний проєкт «Платні камери в СІЗО», що реалізується у 19 слідчих ізоляторах України. Щоб забезпечити належні умови тримання засуджених необхідно значне фінансування, тому кошти вилучені з даного проєкту спрямовуються на ремонт та модернізацію приміщень установ виконання покарань.

Отже, резюмуючи вищенаведене, можна дійти до висновку, що недоліки функціонування та невідповідність пенітенціарної системи України європейським стандартам зумовлює необхідність у її реформуванні з метою створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань, яка буде гарантувати безпеку суспільства та створювати умови для перевиховання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Спираючись на важливість ролі пенітенціарної системи, наша держава переймає досвід європейських держав та приймає активну участь у проєктах, які пришвидшують процес реформування. Такі кроки сприяють виходу кримінально-виконавчої політики держави на новий рівень, підвищенню авторитету України на міжнародній арені та забезпеченню дотримання прав громадян.

Література :

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21 березня 2014 № 984_011. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення : 08.04.2021)
2. Проєкт Закону про пенітенціарну систему : офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71498 (дата звернення : 08.04.2021)
3. Робоча зустріч з координатором проєкту «ДІЯ – ЄС» : Державна кримінально-виконавча служба України. URL : <https://kvs.gov.ua/new/note/5496/> (дата звернення : 08.04.2021)

Мамренко М.А.,

*вчитель історії та правознавства І категорії,
аспірант кафедри педагогіки й менеджменту освіти
КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»*

ПРАВОВИЙ СТАТУС СТАРОСТИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Реформа децентралізації в Україні розпочалася у 2014 році. Оскільки це довгий і тривалий процес, то на сьогодні триває другий етап децентралізації в Україні. Децентралізація – це передача повноважень і фінансів від органів державної влади ближче до громад – органам місцевого самоврядування.

Право громадян України на місцеве самоврядування передбачено Конституцією України 1996 року (ст.7, 140-146), законами України «Про місцеве самоврядування» (1997), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015) та іншими підзаконними актами.

З метою визначення системи та гарантій місцевого самоврядування в Україні, засад організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування, Верховна Рада України 1997 року прийняла Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селищ, міста – самостійно або під відповідальністю органів та посадових осіб місцевого

самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (ст. 2 ЗУ «Про місцеве самоврядування»).

Місцеве самоврядування в Україні здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст [2, с. 10]. Відповідно до ст. 5 ЗУ «Про місцеве самоврядування» система місцевого самоврядування включає територіальну громаду, сільську, селищну, міську ради, сільського, селищного, міського голову, виконавчі органи рад різних рівнів та старосту. Отже, в результаті реформи децентралізації в Україні було запроваджено інституту старост, які мають очолити села, селища, що не є адміністративними центрами та входять до об'єднаної територіальної громади.

Цікавим з юридичної точки зору залишається питання правового статусу старости як посадової особи місцевого самоврядування в контексті реформи децентралізації. В широкому значенні «правовий статус» - це сукупність прав та обов'язків посадової особи, визначених Конституцією та законами України тощо. Правовий статус старости регламентується окремими нормами законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старости села, селища», «Про місцеві вибори», «Про статус депутатів місцевих рад» [3].

Відповідно до ст. 14¹ ЗУ «Про місцеве самоврядування» староста є виборною посадовою особою місцевого самоврядування. Староста обирається жителями села, селища (сіл, селищ), розташованого на території відповідного старостинського округу, на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі. Також закон зазначає, що старостинський округ – частина території об'єднаної територіальної громади, утвореної відповідно до ЗУ «Про добровільне об'єднання територіальних громад», на якій розташовані один або декілька населених пунктів (сіл, селищ), крім адміністративного центру об'єднаної територіальної громади, визначена сільською, селищною, міською радою з метою забезпечення представництва інтересів жителів такого населеного пункту (населених пунктів) старостою.

Повноваження старости починаються з моменту складення ним присяги відповідно до Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» на пленарному засіданні відповідної сільської, селищної, міської ради, на якому відповідною територіальною виборчою комісією були оголошені рішення щодо його обрання та реєстрації. Строк повноважень старости, обраного на чергових виборах, становить п'ять років, крім випадків дострокового припинення його повноважень з підстав і в порядку, визначених законом. За посадою староста є членом виконавчого комітету відповідної ради. Староста не може мати іншого представницького мандату, суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, у тому числі на громадських засадах, займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю [2, с. 14].

Порядок організації роботи старости визначається ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими законами, а також Положенням про старосту, затвердженим сільською, селищною, міською радою. Положенням про старосту (далі – Положення) розробляється відповідно до Конституції України, законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законодавчих актів та Регламенту відповідної Ради, та визначає права і обов'язки старости, порядок його обрання та припинення повноважень, порядок звітування, відповідальність та інші питання, пов'язані із діяльністю старости.

Згідно ст. 54¹ ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» до повноважень старости належить: представляти інтереси жителів села, селища у виконавчих органах сільської, селищної, міської ради; брати участь у пленарних засіданнях відповідної ради та засіданнях її постійних комісій; право на гарантований виступ на пленарних засіданнях відповідної ради, засіданнях її постійних комісій з питань, що стосуються інтересів жителів його громади; сприяти жителям відповідного села, селища у підготовці документів, що подаються до органів місцевого самоврядування; брати участь в організації виконання рішень сільської, селищної, міської ради, її виконавчого комітету, розпоряджень сільського, селищного, міського голови на території відповідного старостинського округу та у здійсненні контролю за їх виконанням; брати участь у підготовці проекту місцевого бюджету; вносити пропозиції до виконавчого комітету відповідної ради з питань діяльності на території старостинського округу підприємств, установ,

організацій комунальної власності та їх посадових осіб; брати участь у підготовці проектів рішень відповідної ради; брати участь у здійсненні контролю за станом благоустрою відповідного села, селища та інформувати сільського, селищного, міського голову, виконавчі органи відповідної ради про його результати; отримувати від виконавчих органів ради, підприємств, установ, організацій комунальної власності та їх посадових осіб інформацію, документи і матеріали, необхідні для здійснення наданих йому повноважень; сприяти утворенню та діяльності органів самоорганізації населення тощо.

Староста є підзвітним, підконтрольним та відповідальним перед жителями відповідної громади, відповідальним – перед сільською, селищною, міською радою при здійсненні наданих йому повноважень. Староста не рідше одного разу на рік звітує про свою роботу перед жителями відповідного села, селища на відкритій зустрічі з громадянами. На вимогу не менше половини депутатів відповідної ради староста інформувати раду про свою роботу. На старост поширюються гарантії діяльності депутатів місцевих рад, передбачені ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад», якщо інше не встановлене законом [2, с. 68].

Отже, виходячи із повноважень старости визначених законом, серед його функцій можна назвати такі: представницька, організаційна, інформаційна, бюджетна, контрольна, установча тощо. Староста, як посадова особа місцевого самоврядування несе відповідальність за свою діяльність перед територіальною громадою, державою, юридичними та фізичними особами.

Відповідно до ст. 79¹ ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» повноваження старости припиняються достроково в разі: 1) його звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень старости; 2) припинення громадянства України або виїзду на постійне проживання за межі України; 3) набуття громадянства іншої держави; 4) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього; 5) набрання законної сили рішенням суду про притягнення його до відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією, яким накладено стягнення у виді позбавлення права займати посади або займатися діяльністю, що пов'язана з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 5-1) набрання законної сили рішенням суду про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави; 6) набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним, безвісно відсутнім чи оголошення померлим; 7) його смерті.

Повноваження старости можуть бути достроково припинені: за рішенням відповідної ради, якщо він порушує Конституцію або закони України, права і свободи громадян, не виконує свої повноваження; у випадку передбаченому ЗУ «Про правовий режим воєнного стану». Староста також може бути відкликаний з посади за народною ініціативою в порядку, передбаченому ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад» тощо.

Таким чином, староста – це виборна посадова особа місцевого самоврядування, яка наділена повноваженнями, встановленими в законодавстві, що можуть розширюватися, має законодавчо встановлені гарантії реалізації своїх прав та несе відповідальність за свою діяльність. Правовий статус старости регламентується в основному ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» та окремими нормами законів України «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старости села, селища», «Про місцеві вибори», «Про статус депутатів місцевих рад».

Література:

1. Воронов М.М. Інститут старости у системі муніципального права України. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Випуск 23. 2017. С. 50 – 53.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». – Харків: Право, 2018. – 92 с.
3. Панова І.Ю. Правовий статус старости як виборної посадової особи місцевого самоврядування. Часопис Київського університету права. 2018. №2. С. 101 – 106.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Відповідно до п. «г» ст. 19 ЗК України однією із категорій складу земель України є землі рекреаційного призначення [1]. Як відомо, землі даної категорії мають особливий правовий режим й призначені для задоволення оздоровчих, пізнавальних, спортивних, культурно-розважальних та інших потреб населення. Тому потрібно чітко розуміти, які ж саме землі відносяться до складу земель рекреаційного призначення, а також вирізняти вказані землі з поміж інших категорій земель.

Як свідчить статистика, загальна площа земель рекреаційного призначення складає 108,7 тис. га, що у відсотковому значенні становить всього лиш 0,2 % від усього складу земельного фонду нашої держави [2]. Така невелика частка рекреаційних земель у складі земельного фонду України свідчить про низький рівень використання природно-рекреаційного потенціалу, що, в свою чергу, зумовлює необхідність у подальшому розвитку вказаної категорії земель. З огляду на це, вважаю, що дана тема є досить актуальною, адже дослідження проблемних аспектів використання земель рекреаційного призначення дозволить визначити коло завдань, цілей, а також шляхів більш ефективного використання земель цієї категорії.

По-перше, я вважаю, що однією із основних проблем використання земель рекреаційного призначення є недосконалість та неповнота правового регулювання даного питання. Варто відзначити, що більшість правових норм, які стосуються сфери правового регулювання використання земель рекреаційного призначення розміщуються у різних нормативно-правових актах, зокрема в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», Водному, Лісовому кодексах тощо. Однак ці законодавчі акти практично не містять положень земельно-правового характеру. В свою чергу, в Земельному кодексі України землям рекреаційного призначення присвячена Глава 9, яка на рівні кількох статей, в загальних рисах описує правовий режим даної категорії земель, що, на мій погляд, є вкрай недостатнім. Тому існує необхідність у прийнятті законодавчого акту, який би комплексно підійшов до правового регулювання використання земель рекреаційного призначення. Більше того, ч.4 ст. 52 ЗК України наголошує, що порядок використання земель рекреаційного призначення повинен визначатися спеціальним законом, який на сьогоднішній день, на жаль, відсутній.

По-друге, відсутність ефективного механізму правового регулювання використання земель рекреаційного призначення породжує ряд похідних проблем, які пов'язані з використанням земель даної категорії. Однією із таких проблем, на мій погляд, є відсутність чіткого розмежування правового режиму земель рекреаційного призначення із правовими режимами інших категорій земель. Проаналізувавши чинне законодавство, можна відзначити, що правовий режим земель рекреаційного призначення має багато спільних рис із правовим режимом земель природно-заповідного, оздоровчого, історико-культурного призначення, а також із землями водного та лісового фонду. Так, ст. 21 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» в складі земель природно-заповідного фонду виокремлює зони стаціонарної та регульованої рекреації, які фактично одночасно є землями природоохоронного й рекреаційного призначення [3]. В свою чергу, ст. 39 Лісового кодексу України закріплює таку категорію лісів як рекреаційно-оздоровчі [4], а ст. 64 Водного кодексу України передбачає можливість використання земель водного фонду в рекреаційних цілях [5]. Відсутність чіткого розмежування вказаних категорій земель може стати причиною можливих зловживань у їх використанні як з боку органів влади, так і з боку інших зацікавлених осіб, що, в свою чергу, може призвести до нецільового використання земель рекреаційного призначення.

По-третє, землі рекреаційного призначення підлягають особливій охороні й згідно з ч. 3 ст. 52 ЗК України на землях рекреаційного призначення забороняється діяльність, що перешкоджає або може перешкоджати використанню їх за призначенням, а також негативно впливає або може вплинути на природний стан цих земель. Ця вимога конкретизується в спеціальних нормативних актах, наприклад, ст. 13 Закону України «Про пестициди і агрохімікати» встановлює, що використання пестицидів на землях рекреаційного призначення повинно здійснюватися відповідно до законодавства [6]. Стаття 33 Закону України «Про відходи» забороняє розміщення відходів на даній категорії земель [7]. За порушення правил використання земель ст. 53 КУпАП встановлює юридичну відповідальність для громадян у вигляді штрафу

розміром від 5 до 25 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [8]. На мою думку, такий низький розмір штрафу, на сьогоднішній день, не є перешкодою для правопорушників. З огляду на це, вважаю за доцільне, внести зміни в законодавство й збільшити розмір штрафу за порушення правил використання земель, що дозволить підвищити ефективність такого покарання й запобігти можливим правопорушенням.

Підсумовуючи все вищевикладене, слід зазначити, що в сфері використання земель рекреаційного призначення існує достатньо проблем, які необхідно вирішувати. Для їх вирішення, я вважаю, необхідно розробити та прийняти закон, який би визначив засади використання земель рекреаційного призначення, вичерпно визначив склад таких земель, їх правовий режим, порядок використання, перелік видів діяльності, які дозволяється здійснювати на рекреаційних землях тощо. Окрім цього, доцільно було б встановити більший розмір штрафу як виду адміністративної відповідальності для порушників правил використання земель. Хотілося б сподіватись, що спеціально уповноважені державні органи найближчим часом займуться вирішенням цих проблем, адже саме від їх вирішення залежить подальше правомірне використання та збереження земель рекреаційного призначення, які слугують для задоволення фізичних та духовних потреб суспільства.

Список використаної літератури:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2015 році. Київ: Міністерство екології та природних ресурсів України, ФОП Гринь Д.С., 2017. 308 с.
3. Закон України «Про природно-заповідний фонд» від 16 червня 1992 року // Відомості Верховної Ради України від 25.08.1992. – 1992. – № 34. – Ст. 502. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
4. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 17. – Ст. 99. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
5. Водний кодекс України від 06 червня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - №24. - Ст. 189. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Закон України «Про пестициди і агрохімікати» від 02 березня 1995 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 14, ст.91. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Закон України «Про відходи» від 05 березня 1998 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 36-37, ст.242. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 року // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Нінічук Валерія Русланівна,

здобувачка вищої освіти першого

(бакалаврського) рівня групи ПБК-18-6

ННІ права Університету ДФС України.

Науковий керівник: Обривкіна Оксана Миколаївна,

к.пед.н., доцент кафедри цивільного права та процесу

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

На даному етапі розвитку правової системи України постає проблема захисту прав інтелектуальної власності у зв'язку з великою кількістю правопорушень у даній сфері. “Інститут інтелектуальної власності в Україні регулюється окремими положеннями Конституції України, Кримінального, а також Кодексом України про адміністративні порушення, законами України, такими “Про авторське право і суміжні права”, “Про науково - технічну інформацію” та інші, деякими підзаконними нормативно-правовими актами”. [1, с. 38]

Правові аспекти захисту інтелектуальної власності досліджували: О. Д. Святоцького, І. І. Дахно, О. В. Мельника, О. А. Підпригори, Матвєєва, В.І. Жукова, С.Д. Волошка, Н.М. Мироненко, В.М. Крижна, Г.А. Андрощук, В.О. Жарова, О.Д. Святоцький, Г.В. Корчевний, та інших.

На сьогоднішній день проблеми з питань захисту прав інтелектуальної власності можна вирішувати у двох аспектах, перший – це неюрисдикційний, коли особа права якої було порушено сама намагається розв’язати питання, щодо порушення її права інтелектуальної власності. Але він є не досить ефективним, адже не передбачений законодавством, і до особи яка порушує право інтелектуальної власності не може бути застосована санкція. Другий є більш ефективний – це звернення до суду і розгляд справи у судовому порядку, де буде розглянуто питання і винесення запобіжного заходу передбаченого Цивільним Кодексом України, зокрема частиною 2 статті 432, а саме: “ застосування разового грошового стягнення, опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення” [2].

На нашу думку, інтелектуальна власність – це безпосередньо права особи на результати своєї творчої діяльності в художній, науковій, інноваційній, виробничій та інших сферах, що виступають об’єктами цивільних відносин у права суб’єкта володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності [3].

Серед проблемних питань захисту прав інтелектуальної власності в Україні слід виділити такі:

- невідповідність окремих положень чинного законодавства України європейським стандартам у сфері захисту інтелектуальної власності;

- відсутність окремого спеціалізованого судового органу з розгляду справ щодо порушення інтелектуальної власності;

- складність збору доказової бази для доведення факту порушення права інтелектуальної власності в суді;

- організаційно-правові недоліки процедури захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку.

“Комітет освіти та науки Верховної Ради оголосив висновки міжнародних експертів про те, що Україна за рівнем захисту інтелектуальної власності посідає лише 114-е місце у світі, що вимагає кардинального поліпшення ситуації” [4].

Істотним недоліком механізму захисту прав інтелектуальної власності в Україні є відсутність спеціалізованого судового органу, покликаного розглядати справи про правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Позитивним є досвід європейських країн, де діють такі установи, зокрема Німеччини, Великобританії та інших країн.

Недосконала система захисту інтелектуальної власності сповільнює розвиток економіки України, зокрема – відлякує інвесторів у наукових галузях.

Для вирішення даної проблеми у цій сфері слід терміново розглянути законопроект про зміни в системі захисту інтелектуальної власності. “як правило на сьогоднішній день постає проблема, яка стосується недостатньої кількості спеціально підготовлених суддів, які здатні розв’язати спірні питання з дотриманням прав інтелектуальної власності”.

Для підготовки фахівців відповідного спрямування доцільно вдосконалювати структуру й зміст вищої освіти шляхом включення в освітні програми питань щодо інтелектуальної власності та інноваційного розвитку (стратегічного менеджменту, маркетингу, технологічного аудиту, фінансів, комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності тощо).

“При цьому надзвичайно особливим напрямом підготовки фахівців має стати розвиток міжнародного співробітництва з питань освіти у сфері інтелектуальної власності шляхом створення міжнародного навчально-наукового центру та впровадження освітньої діяльності, пов’язаної з реалізацією міжнародних магістерських програм підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності, трансферу технологій та інноваційної діяльності” [5].

З огляду на вищевикладене робимо висновки, що натеper в Україні рівень захисту прав інтелектуальної власності не є достатньо високим та ефективним. Труднощі виникають з огляду на різні чинники, проте головною проблемою, на наш погляд, є недосконалість механізму правового регулювання захисту інтелектуальної власності.

Зокрема, відсутність спеціалізованого суду (його функціонування),

складність доведення факту порушення права інтелектуальної власності тощо.

Тому вважаємо, що реформування законодавства, удосконалення механізму судового захисту інтелектуальної власності, імплементація європейського законодавства призведе до формування належного рівня захисту права інтелектуальної власності в Україні.

Отже, враховуючи той факт, що науково-технічний прогрес у світі розвивається швидше, ніж відбуваються зміни законодавства в інтелектуальній сфері України, подальше реформування цієї сфери – це питання підвищення конкурентоспроможності, розширення обсягів торгівлі, зростання іноземних інвестицій та забезпечення інноваційного розвитку країни в довгостроковій перспективі.

Важливим напрямком підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності є перейняття досвіду в іноземних партнерів, а саме: міжнародне співробітництво з освітніми установами у сфері інтелектуальної власності, створення міжнародного навчально-наукового центру, трансфер інноваційної діяльності. Не дивлячись на те, що кроки до посилення ефективності захисту прав робляться, наразі вони залишаються формальними та потребують практичної реалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Денисюк О.П. Проблеми та перспективи розвитку охорони інтелектуальної власності в Україні. Адвокат.2009.№7. С.38-41
2. Цивільний кодекс України: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>, дата звернення – 05.04.2021
3. Обривкіна О. М. Право інтелектуальної власності на сучасному етапі: проблеми та перспективи розвитку. Ірпінський юридичний часопис. 2019. № 1.С. 36–44.
4. Проблеми інтелектуальної власності – камінь спотикання для 194 економіки. URL: <http://tridentlaw.kiev.ua/public/56-2011-09-07-10-44-00.html>., дата звернення – 05.04.2021
5. Паладі М. Удосконалення державної системи правової охорони інтелектуальної власності - найважливіша складова інноваційного розвитку України. URL: http://www1.nas.gov.ua/svit/Article/Pages/10_3536_2.aspx. дата звернення - 05.04.2021

Осадча І.С.,

студентка 2 року ОП Магістр

Київського національного університету ім. Т. Шевченка

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ІТ – ОБ’ЄКТИ В УКРАЇНІ

На сьогодні майже по всьому світі можна побачити можливість захисту лише деяких ІТ-об’єктів авторським правом. Однак постають абсолютно логічні питання: чи це дієвий спосіб захисту? Чи можна визнати ІТ-об’єкт твором? Чи кожен може створити ІТ-об’єкт аби його визнати просто літературним твором? Чи відповідає ІТ-об’єкт ознакам літературного твору? Чи варто передбачити альтернативні способи захисту? Чи потрібно прививати суспільству етику непорушності прав інших, з одного боку, і, з іншого боку, давати розголос наявним новітнім способам захисту своїх прав, що склалися щодо цифрових, віртуальних об’єктів? Чи варто передбачати у законодавстві норми захисту і відповідальності на майбутнє?

На останні питання відповідь має бути виключно позитивна. Адже держава створена для організації суспільства і його управління, яке окрім іншого включає в себе і захист прав осіб. Однак, що ми бачимо на практиці?

Захист прав інтелектуальної власності на ІТ-об’єкти в Україні на практиці знаходяться, на жаль, на низькому рівні. Показовим рішенням є рішення Господарського суду Житомирської області по справі №906/353/17 від 02 листопада 2018 року. Суть справи становить те, що відповідач без отримання ліцензії позивача (правовласника) здійснив відтворення примірників комп’ютерних програм та використовував у своїй господарській діяльності програмне забезпечення, авторські права на які належать позивачу, що призвело до порушення майнових авторських прав позивача. Останній, на підставі порушення своїх авторських прав, посилається на висновок експерта з комп’ютерно-технічної експертизи та протокол обшуку, яким було зафіксовано факт відтворення контрафактних примірників різних комп’ютерних програм позивача. В результаті суд встановив, що позивач під час розгляду справи не надав суду належних доказів, які б з достатньою повнотою і чіткістю, достовірно підтверджували заявлені позовні

вимоги [1]. Однак сам суд не надав приклади або характеристики тих доказів, які він міг би назвати належними. Досліджуючи таку національну практику, складається враження про неможливість захисту своїх авторських прав на ІТ-об'єкти в Україні.

Однак чи у всьому світі збережена така тенденція? Чи у всіх країнах світу захист ІТ-об'єктів забезпечується авторським правом? Країни-члени Європейського Союзу на чолі з Європейським Союзом дійсно притримуються саме такого регулювання. Однак Сполучені Штати Америки поруч з авторсько-правовою охороною та захистом прав інтелектуальної власності на ІТ-об'єкти застосовують і патентно-правову охорону. Дана система регулювання забезпечує більший рівень захисту прав авторів (власників ІТ-об'єктів). Варто прояснити різницю цих двох підходів захисту. Авторське право здатне захистити тільки кінцевий результат інтелектуальної, творчої діяльності людини, а патентне право захищає саме функціональну сутність такого об'єкту, тобто його ідея, принципи, концепція. З цієї точки зору захист ІТ-об'єктів авторсько-патентним способом є вкрай вдалим.

Цікавим є те, що Європейський Союз мав намір застосувати досвід США, розробивши проєкт директиви «Про патентоспроможність винаходів, пов'язаних з комп'ютером» [2]. Однак зазначений міжнародний акт не був розглянутий в достатній мірі і, в результаті, не прийнятий.

В Україні вважається, що захист ІТ-об'єктів можливий виключно авторським правом. Однак це не так. Пропонуємо розглянути різні варіанти захисту ІТ-об'єктів або їх складових діючим національним законодавством України.

Український законодавець визнає можливість захисту комп'ютерної програми не тільки авторським правом, а також і патентним. Тобто програма може отримати правову охорону як винахід за умови, якщо вона є результатом інтелектуальної творчої діяльності особи, є технологічним рішенням та відповідає умовам патентоздатності (тобто, новизна, винахідницький рівень та промислова придатність). Комп'ютерна програма, як самостійний об'єкт, не відповідає умовам патентоздатності (тому що не є технічним рішенням), а отже не є винаходом. Однак у складі технічних рішень комп'ютерна програма може отримати захист патентним правом.

За національним законодавством є можливість захисту інтерфейсу комп'ютерної програми і його складових. Відповідно до Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», промисловий зразок є інтелектуальною, творчою діяльністю особи у сфері художнього конструювання. Також цей Закон роз'яснює які саме об'єкти або їх складові можуть захищатися цим нормативно-правовим актом [3]. Адже промисловим зразком може бути інтерфейс комп'ютерної програми (як UI так і UX частина), який складається із графічних елементів (контурів, ліній, різних форм і кольорів і т.д.), піктограм. Загалом створення інтерфейсу це художня діяльність, що заснована на принципах художнього конструювання. Варто сказати, що захист UI/UX частини ІТ-об'єкту є вкрай важливим, адже це те, що користувач бачить першим, те що привертає увагу і утримує його. Крім цього дизайн це та частина розробки продукту, на яку компанії виділяють великі кошти з бюджету. На жаль, або весь дизайн або його частини досить часто підпадає копіюванню недобросовісними конкурентами. Тому ми вбачаємо нагальну необхідність і ефективність захисту та охорони такого ІТ-об'єкту як UI/UX дизайн.

Окрім зазначеного в ІТ-сфері є персонажі, звуки, назви і т.д., що виокремлюють і відділяють ту чи іншу програму. Прикладом може служити помічник Siri, що розроблений компанією Apple і застосовується на їх продукції, і помічник Hey, Google!, що застосовується на продукції, що підтримує платформу Android. Тобто це фактично два схожих помічника, що охороняються їх творцями від копіювання. Ще одним прикладом може служити звук і відео привітання при увімкненні телефону компанії Nokia. Зазначені об'єкти можуть охоронятися як знаки для товарів та послуг.

Вкрай важливе питання охорони і захисту виникає при роботі з супровідною документацією певного ІТ-об'єкту. Прикладами таких документів можуть бути договори між компаніями, між компанією і співробітниками, технічні завдання, checklist/testcase, навіть сам код. Зазначені елементи можуть віднайти свого захисту в інституті комерційної таємниці. Однак чи дієвим буде такий захист поки що важко уявити.

Перш ніж обирати спосіб захисту, варто ознайомитися і з недоліками того чи іншого підходу. Серед недоліків захисту ІТ-об'єктів авторським правом слід виділити те, що: ІТ-об'єкт вважається літературним твором, для створення якого не потрібно ніяких спеціальних навичок, умінь, що є категорично невірним; реєстрація прав на твір потребує розкриття всієї суті такого об'єкту, що з комерційної сторони є алогічним і помилковим, потребує матеріальних вкладень власника ІТ-об'єкту. Серед недоліків патентування зазначених об'єктів слід виділити: затягнутий та складний процес отримання патенту, що

тягне за собою неефективність захисту (наприклад, до моменту отримання патенту програма стала застарілою), розкриття змісту та суті IT-об'єкту, потребує матеріальних вкладень власника IT-об'єкту, а також встановлені на державному рівні жорсткі умови патентоспроможності. Що стосується інституту комерційної таємниці, то більшості недоліків попередніх способів захисту він позбавлений, однак не є ідеальним. Він не має практичного захисту порушених, оспорюваних чи невизнаних прав, а також притягнення порушника до відповідальності і відшкодування завданих збитків. Тобто цей механізм потребує оновлення і розширення на законодавчому рівні.

Отже, підсумовуючи вище наведене, можна зробити висновок, що захист прав інтелектуальної власності на IT-об'єкти можливий авторським правом, патентним правом, інститутом комерційної таємниці, як промисловий зразок, як знаки для товарів та послуг та іншими. На нашу думку, в сьогоденних реаліях найкраще застосовувати саме комплексний підхід до захисту IT-об'єктів, тобто застосовувати декілька ступенів охорони протягом всього періоду створення об'єкту і подальшої його підтримки після випуску в продажню.

Література:

1. Рішення Господарського суду Житомирської області № 906/353/17 від 02.11.2018 р. – Режим доступу: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/77752379/> - заголовок з екрану.
2. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the patentability of computer-implemented inventions / COM / 2002 / 0092 final - COD 2002/0047 / OJ C 151E, 25.6.2002, p. 129–131 – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2002:0092:FIN> – заголовок з екрану.
3. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг: Закон України від 23.12.1993 зі змінами та доповненнями // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України. – 1994. - № 7. – ст. 36. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12> – заголовок з екрану.

Прогорова О.Ю.,
студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОНЯТТЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ЦИВІЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Дотримання прав та свобод людини є основним завданням кожної демократичної держави. Україна взяла на себе таке зобов'язання, визначивши, що саме права та свободи людини і громадянина є визначальними у спрямуванні її діяльності. Прагнення створити найбільш сприятливі умови для життя і розвитку людини і громадянина закріплюється як Конституцією так і численними міжнародними актами, які були ратифіковані Україною. Чи не найважливішим аспектом на шляху до досягнення цієї мети є забезпечення можливості гармонійного співіснування індивідів на рівні малих соціальних груп. Надзвичайно дискусійним у цьому плані питанням є запровадження у сімейному праві інституту цивільного партнерства поряд з інститутом шлюбу.

Перш ніж перейти до дослідження перспектив та недоліків такого явища, необхідно з'ясувати, що ж саме являє собою цивільне партнерство.

Під цивільним партнерством маються на увазі оформлені відповідно до порядку, визначеного законодавством, де-факто сімейні відносини, що виникають між фізичними особами незалежно від їхньої статі [1, с.40].

Необхідність врегулювання таких відносин в Україні обумовлюється, насамперед, великою кількістю пар, які мають достатньо стабільні та тривалі відносини, однак в силу певних обставин не можуть їх узаконити. Таким чином, виникає ситуація, коли особи, які перебувають у стійких відносинах, ведуть спільне господарство, набувають спільне майно з юридичної точки зору не мають один щодо одного жодних прав та обов'язків. Вони не мають права спільної сумісної власності на спільно нажите майно, також у випадку загибелі партнера, вони не матимуть права на державну допомогу, не зможуть бути спадкоємцями у разі відсутності заповіту, не можуть приймати життєво важливі рішення за свого

партнера, вільно розпоряджатися спільним майном, позбавлені права не свідчити проти свого партнера у разі здійснення кримінального провадження тощо [4]. Цивільне партнерство може допомогти вирішити задані проблеми шляхом наділення його суб'єктів деякими правами, притаманними подружжю.

Окрім того, обов'язок вирішити питання нормативного регулювання сімейних відносин, насамперед між особами однієї статі, стоїть перед Україною в силу обраного євроінтеграційного напрямку політики [2, с.16].

Досліджуване питання знайшло своє місце і в практиці ЄСПЛ. Зокрема, у 2015 році було прийнято рішення у справі проти Італії, де судом констатовано порушення права на повагу до приватного і сімейного життя (ст.8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) з огляду на відмову уряду визнати правову форму сімейних відносин для осіб однієї статі на законодавчому рівні. В іншій справі порушення згаданої статті разом зі ст.14 Конвенції було визнано внаслідок дозволу реєструвати цивільні партнерства виключно різностатевим парам [1, с.41-42]. Варто наголосити, що схожа за змістом заява була подана і проти України. Станом на 2021 рік справа перебуває на стадії комунікації, тому найближчими роками ми можемо отримати перше рішення стосовно згаданого питання [5].

Така форма співжиття як цивільне партнерство впроваджена у багатьох зарубіжних країнах і забезпечує можливість ефективнішої реалізації права на повагу до приватного і сімейного життя для окремих категорій громадян, які в силу певних суб'єктивних або об'єктивних (заборона на законодавчому рівні) причин не можуть вступити в шлюб.

Так, у Данії інститут цивільного партнерства, щоправда лише для сексуальних меншин, було створено ще у 1989 році [там само]. З часом така тенденція була підтримана іншими західноєвропейськими країнами. Станом на 2020 рік цивільні партнерства існують у 13 європейських країнах. Регламентація даного питання може значно відрізнятись в силу різних правових систем – так, у державах з федеративним устроєм цивільні партнерства можуть реєструватися лише в окремих адміністративно-територіальних одиницях і визнаватися як на їх території, так і на державному рівні [3, с.285].

На нашу думку, для України особливо цінним є досвід саме країн пострадянського простору в силу схожих цінностей та загального менталітету громадян. Так, одна з наших сусідок, Угорщина, запровадила інститут цивільного партнерства ще у 2009 році. Відповідним законом визначається процедура та умови створення такого партнерства. Серед умов присутні такі як особиста присутність осіб, які бажають його створити, реєстрація у спеціальному органі, відсутність підстав, які б унеможливили таке партнерство між конкретними особами, а також можливість його створення лише особами однієї статі, тощо. Щодо правових наслідків, закріплюється така ж процедура спадкування між партнерами як у випадку шлюбних відносин [2, с.17-18].

В Україні законодавство, по суті, визнає одну з форм позашлюбних відносин – фактичні шлюбні відносини без їх реєстрації в органі РАЦС – оскільки Сімейний кодекс України містить норму про поширення на такі відносини майнових наслідків притаманних інституту шлюбу [6]. Врегулювання питання щодо запровадження цивільного партнерства було передбачено Планом дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року [1]. Було навіть розроблено відповідний законопроект, однак через невдоволення місцевих депутатів декількох рад, а також членів релігійних організацій ініціативу було відхилено [5].

На нашу думку, українське суспільство поки що не готове до впровадження таких новацій у сфері шлюбно-сімейних відносин. Причиною цьому є як консерватизм та вірність традиціям, що є притаманними даній сфері, так і необхідність суспільства щодо природи цивільного партнерства та щодо наявності проблем, які можна вирішити за допомогою такого інституту. Станом на сьогодні необхідно включити питання врегулювання цивільного партнерства до Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки, а також продовжувати дослідження цього питання з метою розробки відповідних нормативних положень та, тим самим, створення можливості правового вирішення окреслених проблем.

Література:

1. Жданова Н.В. Право представників сексуальних меншин на цивільне партнерство: міжнародний досвід та перспективи для України. URL : http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8351/Zhdanova_Verkh_prava_zb_18-11-2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 04.04.2021).
2. Булеца С.Б. Цивільне партнерство: види та особливості. Часопис Цивілістики. 2017. №27. С.16-21.
3. Ткаченко В. Колізійні питання реалізації права на шлюб у міжнародному приватному праві. Підприємництво господарство і право. Міжнародне право. 2020. №6. С.282-286.

4. Аналітична записка щодо запровадження в Україні реєстрованого партнерства для одностатевих сімейних пар. URL: <https://gay.org.ua/documents/zapartnerstvo/policy-brief-registered-partnership-Ukraine-2019.pdf> (дата звернення: 04.04.2021).

5. “Буде дуже складно заперечувати дискримінацію”: адвокат про справу гей-пари з України в ЄСПЛ. URL: <https://zmina.info/news/bude-duzhe-skladno-zaperechuvaty-dyskr-ymynacziyu-ekspert-pro-spravu-gej-pary-z-ukrayinu-u-yespl/> (дата звернення: 04.04.2021).

6. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#top> (дата звернення: 04.04.2021).

Строга Є.О.,

студентка 4 курсу б групи ІПКЮ

Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого,

Науковий керівник: Розсоха Кирило Олегович,

к.ю.н., асистент кафедри судострою та прокурорської діяльності.

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Реформування органів прокуратури – складний та тривалий процес, який в Україні розпочався зі вступом останньої до Ради Європи 1995 року. За цей час чимало міжнародних стандартів щодо організації та діяльності прокуратури у демократичному суспільстві, зокрема у сфері кримінальної юстиції, було впроваджено в національне законодавство. Насамперед, відбулося нормативне закріплення принципу незалежності, як загальної вимоги функціонування всієї системи вищезгаданого органу влади.

Так, у п. 5 ч. 1 ст. 3 ЗУ “Про прокуратуру” від 14.10.2014 № 1697-VII передбачено, що діяльність прокуратури ґрунтується на засаді незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов’язків.

Наразі дане положення деталізоване у відповідному відомчому акті, а саме в пп. 2.3 п. 2 наказу Офісу генерального прокурора “Про загальні засади організації роботи в органах прокуратури України”[1], де закріплено: “керівникам та прокурорам прокуратур усіх рівнів: принципово реагувати на посягання на незалежність прокурорів у здійсненні повноважень, факти незаконного впливу органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших державних органів, їхніх посадових та службових осіб, а також фізичних і юридичних осіб та їх об’єднань на прокурорів з метою прийняття ними рішень при виконанні службових обов’язків. За наявності загрози незалежності прокурорів невідкладно звертатися до Ради прокурорів України, а в передбачених законом випадках ініціювати питання про притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності”.

Водночас, виходячи з приписів пп. 2.4. п. 2 згаданого наказу, керівники та прокурори прокуратур усіх рівнів повинні не допускати обмежень або порушень самостійності прокурорів при виконанні ними повноважень та прийнятті рішень про порядок їх здійснення; давати вказівки прокурору нижчого рівня, погоджувати прийняття ним рішень та здійснювати інші дії, що безпосередньо стосуються реалізації покладених функцій, виключно в межах та порядку, визначених законом.

Слід зазначити, що наведені норми не зазнали ніяких суттєвих змін порівняно з попереднім наказом Генерального прокурора України від 19 січня 2017 року №15 «Про основні засади організації роботи в органах прокуратури України»[2], який втратив чинність 08 серпня 2020 року, та повністю узгоджуються з положеннями кримінального процесуального законодавства.

Зокрема у ч. 1 ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 № 4651-VI (далі - КПК України) встановлено: “Прокурор, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та інші фізичні особи зобов’язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора”.

Зауважимо, що передусім діяльність прокурора направлена на забезпечення прав та свобод людини саме під час здійснення кримінального провадження. Хоча Конституція України закріплює за прокуратурою виконання й інших функцій, однак основна увага зосереджується на здійсненні нагляду за кримінальним провадженням у формі процесуального керівництва, належне здійснення якого можливе лише у разі незалежності прокурора під час виконання ним своїх професійних обов'язків.

Слід зазначити, що вказана гарантія повинна співвідноситись з принципом ієрархічності побудови системи органів прокуратури, що передбачає можливість втручання прокурора вищого рівня у безпосередню діяльність процесуального керівника. З одного боку, це унеможливило свавілля прокурора у конкретному кримінальному провадженні, а з іншого – відсутні критерії співмірності такого втручання.

Так, у Тематичній директорії принципів до проекту закону про прокуратуру України, підготовленій Радою Європи, зазначено: “Навіть у країнах, у яких прокуратура має повну незалежність, як, наприклад, в Італії, внутрішній організації прокуратури, зазвичай, притаманна ієрархічна структура, але така ієрархія не означає, що прокурори повинні виконувати накази керівництва без обмежень”[3]. У контексті зазначеного можна, зокрема, навести тезу О.О. Шпака про те, що однією з можливих форм посягання на незалежність прокурора – процесуального керівника є застосування до нього дисциплінарних стягнень, що у свою чергу потребує удосконалення механізмів здійснення дисциплінарного провадження [4].

Водночас, міжнародною спільнотою також приділено належну увагу цьому питанню. Так, Міжнародна асоціація прокурорів у прийнятих 23 квітня 1999 року Стандартах[5] закріпила, що застосування влади обвинувачення, якщо це дозволено окремою юрисдикцією, повинно відбуватись незалежно і не піддаватись політичному впливу. Якщо органи мають право давати загальні чи особливі вказівки прокурорам, то такі вказівки повинні бути: розумними; узгоджені із законною владою; відповідати встановленим нормам для забезпечення дійсності і розуміння прокурорської незалежності. Будь-яке право органів, що не належать до органів прокуратури, давати вказівки щодо порушення кримінальної справи або припиняти провадження у законно порушеній справі, повинно здійснюватись у такий спосіб.

Певні орієнтири щодо ролі держави у забезпеченні незалежності прокурора під час кримінального провадження регламентовані також у Керівних принципів ООН щодо ролі обвинувачів, у п. 4 яких зазначено, що держави забезпечують можливість обвинувачам виконувати свої професійні функції без залякування, перешкоджання, переслідування, неналежного втручання або невинуватого притягнення до цивільної, кримінальної або іншої відповідальності [6]. Окремі положення щодо незалежності діяльності прокурорів у кримінальному процесі містять також і деякі інші міжнародні акти «м'якого права», серед яких можна згадати: 1) Рекомендація Rec (2000)19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя від 6 жовтня 2000 року; 2) Висновок Консультативної ради європейських суддів № 12 (2009) та Висновок Консультативної ради європейських прокурорів № 4 (2009) щодо суддів та прокурорів у демократичному суспільстві (Бордоська декларація); 3) Висновок Консультативної ради європейських прокурорів № 13 (2018) щодо незалежності, підзвітності та етики прокурорів; 4) Звіт Європейської Комісії за демократію через право (Венеціанська комісія) щодо європейських стандартів незалежності судової системи: частина II - Прокуратура (Звіт Венеціанської комісії 2010 р. щодо стандартів прокуратури) та інші.

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що незалежність прокурора у кримінальному провадженні може розглядатись, залежно від його ролі та виконуваних ним функцій, як незалежність процесуального керівника та публічного обвинувача. Такий поділ дозволить врахувати ризики посягання на незалежність прокурора з кореляцією на його процесуальний статус і особливості діяльності цього суб'єкта на різних стадіях кримінального провадження. Крім того, на ґрунті аналізу відповідної нормативно-правової бази, може бути констатовано, що національне законодавство загалом лише закріплює засаду незалежності діяльності прокуратури, натомість не розкриваючи її конкретних критеріїв. А тому для чіткого розуміння її нормативного змісту доцільним є звернення до положень міжнародно-правових актів.

Список використаних джерел

1. Про загальні засади організації роботи в органах прокуратури України : наказ Офісу генерального прокурора від 07.08.2020 № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0365905-20#Text> (дата звернення: 23.03.2021).
2. Про основні засади організації роботи в органах прокуратури України : наказ Генерального прокурора України від 19 січня 2017 року №15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015900-17#Text> (дата звернення: 23.03.2021).

3. Тематична директорія принципів до проекту закону про прокуратуру України підготовлена членами Ради Європи. URL: <https://rm.coe.int/16802e65dc> (дата звернення: 24.03.2021).

4. Шпак О.О. Незалежність прокурора при здійсненні процесуального керівництва. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 32, том 3. С. 164 - 167.

5. Стандарти професійної відповідальності та виклад основних обов'язків та прав прокурорів: Міжнародна асоціація прокурорів. 23 квітня 1999 р. URL: [https://www.iap-association.org/getattachment/Resources-Docummentation/IAP-Standards-\(1\)/Ukrainian.pdf.aspx](https://www.iap-association.org/getattachment/Resources-Docummentation/IAP-Standards-(1)/Ukrainian.pdf.aspx) (дата звернення: 24.03.2021).

6. Guidelines on the Role of Prosecutors adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Havana, Cuba. 27 august to 7 september 1990. URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/Guidelines%20on%20the%20Role%20of%20Prosecutors%20.pdf> (дата звернення: 23.04.2021).

Харковець Олена Петрівна,

студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції,

Науковий керівник: Розсоха Кирило Олегович,

к.ю.н., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.

КОРУПЦІЯ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ

Корупція є одним зі спотворень функціонування держави на засадах демократії та верховенства права, що з одного боку порушує встановлений порядок здійснення повноважень посадовими і службовими особами, з іншого – моральні принципи. Крім того, під впливом процесу євроінтеграції України, гостро постала проблема дискредитації держави на міжнародній арені.

За даними міжнародної організації Transparency International у 2020 році Україна посіла 117-те місце серед 180-ти країн у світовому Індексі сприйняття корупції. За результатами «Всесвітнього дослідження економічних злочинів та шахрайства 2020» рівень хабарництва та корупції в українських організаціях зріс із 48% у 2018 році до 51% у 2020 році. Тому окреслена тема дослідження є вкрай актуальною, що дозволить покращити ефективність роботи прокурорів та підвищити рівень довіри населення до системи правоохоронних органів у цілому.

На нашу думку, досліджуючи дане питання, необхідно робити акцент не лише на боротьбі з конкретними проявами корупції, а й на викорінненні детермінант, які спонукають осіб до вчиненні корупційних злочинів. Порівняно з іншими процесуальними суб'єктами, прокурор має більш сприятливі умови для корупційних зловживань. Як свідчить практика, прокурори отримують корупційні винагороди за підписання статистичних форм звітності, які є основним показником у діяльності слідчих підрозділів. Крім того, в органах прокуратури панують підкупи, адже саме прокурор у більшості випадках є ключовою фігурою. Йдеться про підкуп свідками прокурорів та слідчих з метою «введення зі справи»; підкупу слідчих та прокурорів потерпілими. Найчастіше це відбувається у справах, де присутній «майновий інтерес». Потерпілі йдуть на підкуп з метою отримання гарантій повернення або збереження свого майна, відшкодування шкоди, завданої злочинцем, тощо.

Однією з основних причин корупції загалом, і в органах прокуратури зокрема, є безкарність корупціонерів. Саме через неї правосвідомість порушників сформувалась так: особа бачить, що інші беруть хабарі і нікого за це не карають, то чому б не скористатися службовим становищем та заробити більше? Таким чином, безкарність породжує корупцію. В органах прокуратури ця проблема є однією з основних, адже прокурор процесуально панує над іншими особами, саме від його рішення залежить багато питань. Одним з кроків на шляху до подолання корупції є посилення відповідальності порушників. Окрім цього, чинне українське законодавство потребує змін в частині можливості перевірити спадок, який залишила особа, підозрювана у вчиненні корупційних злочинів, проте через свою смерть не може нести відповідальність за свою неправомірну діяльність. Адже на сьогодні спадкоємці корупціонера є законними набувачами майна, зокрема й того, яке було предметом неправомірної вигоди або яке було придбане за кошти, отримані як хабар. Тому, на наше особисте переконання, потрібно прийняти

законопроект, яким впровадити перевірку джерел походження успадкованого майна, під час якої спадкоємці не можуть чинити опір її проведенню. Як наслідок такої перевірки є конфіскація майна за умови, що воно має корупційний характер походження. За таких умов потенційний корупціонер добре подумас: чи варто вчиняти злочин, піддаючи себе ризику притягнення до сурової відповідальності, якщо у будь-який момент (навіть після його смерті) все отримане у такий спосіб буде вилучене? Гадаємо, кількість бажаних вчинити корупційне правопорушення зменшиться.

Необхідною також є перевірка джерел походження статків всіх членів сім'ї прокурора. Адже згідно даних Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на сьогодні доволі поширеними є випадки, коли прокурори отримують у подарунок, прикладом, від батьків елітну нерухомість чи інші коштовні дарунки, або ж коли безробітні дружини є власницями багатомільйонних статків. Так, О.П. Попенко у 2017 році задекларував подарунок у грошовій формі, розміром 1 млн 215 тис 731 грн. У випадку ретельної перевірки даних декларантів, у останніх відпаде бажання вчиняти корупційні правопорушення через страх бути викритим. На нашу думку, саме ці кроки є необхідними на шляху до попередження корупції.

Що стосується подолання корупції, то у цій сфері необхідним є проведення роз'яснювальної роботи, перш за все, серед населення. Адже саме від правосвідомості громадян залежить процвітання чи подолання корупції: якщо особа не запропонує, не пообіцяє чи не надасть неправомірну вигоду працівнику прокуратури, ймовірність вчинення корупційного злочину зменшиться. Необхідність активного сприяння усвідомленню громадянами країни небезпеки корупції обумовлена тим, що на сьогодні за результати досліджень, проведених в Україні, протягом останніх років більше половини населення схильне до вчинення корупційних правопорушень у разі, якщо це може сприяти розв'язанню проблеми. При цьому, громадяни через брак відповідних знань не кваліфікують певні дії як незаконні. Необхідно регулярно доводити до відома громадян, що відповідальності підлягає як той, хто одержав неправомірну вигоду, так і той, хто її запропонував.

Доволі ефективним засобом у боротьбі з корупцією є страх сорому. Тому позитивною для нашої країни має стати практика публічного осуду корупціонера. Зокрема, необхідно постійно висвітлювати у засобах масової інформації, у т.ч. через мережу Internet, випадки корупційних злочинів із зазначенням даних про особу-порушника, наслідки такого діяння, відповідальність, якої зазнав корупціонер. Важливим при цьому є існування дійсно незалежних ЗМІ.

Висновки та пропозиції. Безумовно, корупція як соціальне явище існує практично в усіх сучасних країнах світу. Органи прокуратури є частиною антикорупційних інститутів держави. Покладання обов'язку здійснення антикорупційного контролю і нагляду загалом на органи прокуратури зумовили необхідність створення спеціалізованого органу в складі органів прокуратури, який би здійснював відповідні антикорупційні функції. Як наслідок, було створено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру. Проте, показники корупції не зменшуються. Одним із важливих аспектів у розбудові демократичної, правової держави є створення ефективної системи запобігання та протидії корупції. При цьому, необхідно пам'ятати, що без усунення факторів, що живлять та породжують корупцію, боротьба з останньою буде малоефективною. «З корупцією можна боротися, бо корупція завжди має прізвище, – зазначив В. Шабунін, – Коли ми говоримо про корупцію без прізвищ, інструментів і конкретних дій як її побороти – це просто балаки. Тому треба апелювати до конкретних людей і карати хабарників». На нашу думку, лише за умови застосування всіх запропонованих кроків, можливо подолати корупцію та попередити корупційні злочини.

Список використаної літератури:

1. Ростовська К. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах [Текст] / Катерина Ростовська // Актуальні проблеми правознавства. – 2017. – Вип. 4. – С. 118-122.
2. Трепак В. М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості / В.М. Трепак // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2015. – №2 (10). – С. 233-246.
3. Ярмиш О. Спеціалізовані антикорупційні інституції: світовий досвід та національна модель / О. Ярмиш, Р. Мельник // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 2. – С. 144-155.
4. Corruption Perceptions Index // Transparency International. – 2020. [Electronic resource]. – Access Mode: <http://cpi.fi-ukraine.org/#/>

Чайка К.О.,
студентка Юридичного факультету.
Науковий керівник: Сисосва В.П.,
доцент, к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу.
Національний авіаційний університет.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

На сучасному етапі розвитку України в умовах поступового приведення національного законодавства у відповідність до законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС) цілком закономірним стало звернення до питань щодо дотримання міжнародних стандартів забезпечення прав і свобод людини і громадянина, зокрема забезпечення прав людини при відбуванні покарання у місцях позбавлення волі. Як засвідчує практика, міжнародні стандарти в галузі захисту прав осіб, засуджених до позбавлення волі, розробляються спеціальними уповноваженими на це організаціями та інститутами ЄС, уточнюються вже в ході безпосереднього застосування актів міжнародних судових органів та при співробітництві між соціальними службами, застосовуються в внутрішніх національних системах права. Дані міжнародні стандарти набувають обов'язковий або рекомендований характер для держав, оскільки такі правила мають бути чітко регламентовані в національних нормативно-правових актах задля об'єктивного і справедливого управління та поведінки з цією категорією осіб, а також попередження порушення прав і свобод людини і громадянина.

Взагалі міжнародні стандарти поведінки із засудженими — це прийняті на міжнародному рівні норми, принципи і рекомендації в галузі виконання покарань і діяльності органів і установ виконання покарань [1, 48]. Ці стандарти, насамперед, базуються на Загальній декларації прав людини, а також вони закладені в інших актах спеціалізованого характеру, як Мінімальні стандартні правила поведінки з ув'язненими (1957 р.), Декларація про захист усіх осіб від катувань і інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання (1975 р.), Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведінки й покарання (1984 р.), Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку (1979 р.), Принципи медичної етики, що визначають роль працівників охорони здоров'я, особливо лікарів, у захисті ув'язнених чи затриманих осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання (1982 р.) тощо.

Ратифікація основних міжнародно-правових актів Україною сприяла модернізації національного законодавства та імплементації міжнародних стандартів поведінки з засудженими до позбавлення волі у кримінально-виконавче законодавство. Основні правила поведінки з особами, засудженими до позбавлення волі, мають фундаментальний характер, оскільки вони базуються на необхідності забезпечувати права засуджених, які виступають безпосередньо частиною прав людини в цілому. Це можна трактувати так, що позбавлені волі мають такі права, які невіддільні від прав людини (наприклад, право на життя та особисто недоторканність, право на здоров'я, право на працю, право на відпочинок, право на захист від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання, право на повагу людської гідності, свободу від будь-якої дискримінації, свободу совісті, думок і віросповідання тощо).

Крім того, у міжнародно-правових документах з прав людини визначаються та фіксуються також засади поведінки з особами, які засуджені до позбавлення волі, їх права та обов'язки, діяльність виправних установ, участь громадськості в даному процесу та інше. Значущість принципів, сформульованих у міжнародно-правових документах з прав людини для формування цілей і завдань національної політики у сфері виконання кримінальних покарань в цілому і поведінки з засудженими до позбавлення волі, зокрема, визначається тим, що вони мають міждержавний (наднаціональний) характер, не залежать від ідеологічних та поточних кримінологічних чинників і, таким чином, є надійним чітким орієнтиром для розвитку законодавства і правозастосовної діяльності у сфері забезпечення прав і свобод громадян, засуджених до кримінального покарання у вигляді позбавлення волі [2, 24].

З метою класифікації міжнародних стандартів, відповідно до їх змісту, науковцями вчинено ряд спроб поділити їх за певними критеріями. Наприклад, В.І. Олефір із співавторами використали класифікацію

міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених П.Г. Пономарьова, та запропонував такі групи міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених в залежності від різних критеріїв:

1. за масштабом дії: універсальні (стандарти, які встановлені ООН) і регіональні (стандарти, встановлені Радою Європи або іншими регіональними об'єднаннями);

2. за спеціалізацією: загального характеру, що не містять спеціальних норм і регламентують поводження із засудженими (у них наявні стандарти стосовно прав людини взагалі і, які стосуються й засуджених) та спеціального характеру – такі, що безпосередньо регламентують стандарти поводження із засудженими;

3. за ступенем обов'язковості для держав-учасниць: акти, які є обов'язковими для застосування національними системами виконання покарань та акти, які мають рекомендаційний характер [3, 26].

Аналізуючи норми, що містяться у міжнародно-правових актах, які регулюють дану галузь, слід зазначити, що відповідно до міжнародних стандартів режим позбавлення волі сформований так, що він не обмежує контакти засуджених до позбавлення волі з зовнішнім світом, оскільки в даному аспекті чимало уваги приділяється саме питанням щодо виправлення, соціального перевиховання таких осіб, а також щодо повернення їх до життя у суспільстві. Таким чином, засуджені мають змогу здійснювати листування, під контролем адміністрації через певні проміжки часу зустрічатись з родичами та іншими близькими особами, вести телефонні розмови, користуватись мережею Інтернет з урахуванням певних обмежень, здійснювати короткочасні виїзди за межі виправних колоній тощо, тобто, хоча в деяких випадках реалізація певних прав в даній сфері має чималий перелік недоліків, проте держава вживає всі необхідні заходи для того, щоб засуджені могли зберегти максимальну взаємодію з соціумом.

Таким чином, резюмуючи все вищесказане, можна стверджувати, що міжнародні стандарти поводження з особами, засудженими до позбавлення волі, являють собою потужний інститут захисту даної категорії осіб на міжнародному рівні. Завдяки ратифікації Україною ряду міжнародних документів чинне законодавство увібрало у себе чимало положень міжнародних і європейських стандартів поводження із засудженими, спрямованих на реальне дотримання прав і свобод, належної охорони та захисту засуджених.

Література:

1. Голіна В. В., Степанюк А. Х., Лисодед О. В. Кримінально-виконавче право : підручник ; за ред. Голіна В. В. і Степанюка А. Х. Харків : Право, 2011. 328 с.

2. Романюк О. В., Човган В. О. Міжнародні стандарти, принципи і рекомендації в галузі виконання покарань та діяльності органів і установ виконання покарань: методичні рекомендації / уклад. Біла Церква, 2016. 131 с.

3. Пономарьов П. Г. Міжнародно-правові стандарти поводження з ув'язненими і національні варіанти їх реалізації : навч. посіб. Рязань, 1994. 112 с.

Шиян Ю.В.,

студентка 2 курсу Юридичного факультету.

Науковий керівник: Миронець О.М.,

Кандидат юридичних наук, доцент,

Кафедра конституційного і адміністративного права,

Юридичний факультет.

Національний авіаційний університет.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Проблема регулювання міжнародної інформаційної безпеки виникла у дев'яностих роках ХХ століття. Питання регулювання виникло через розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, що створило потенційні загрози використання їхніх досягнень з цілями несумісними з задачами забезпечення підтримки миру та безпеки.

Під інформаційною безпекою В.М. Фурашев має на увазі стан захищеності життя важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого запобігається завдання шкоди через негативний інформаційний вплив за допомогою, насамперед несанкціонованого створення, розповсюдження,

використання свідомо спрямованої за визначеною метою неповної, невчасної, невірогідної та упередженої інформації [1, с. 53].

На даний момент не існує універсального міжнародного договору, що регулював би питання інформаційної безпеки.

У межах Європейського Союзу у 2004 році було створено європейське агентство по мережевій і інформаційній безпеці (ENISA), що виступає в ролі консультанта і центру передових технологій у сфері мережевої і інформаційної безпеки для країн-членів і інститутів Євросоюзу. У січні 2013 року сформовано Європейський центр боротьби з кіберзлочинністю, завданням якої є припинення діяльності організованих злочинних мереж. На території ЄС діє Конвенція Ради Європи «Про кіберзлочинність» 2001 року, Директива «Про приватність і телекомунікації» (2002 року), Директива щодо мережевої та інформаційної безпеки (2016 року), метою якої є встановлення загальних стандартів кібербезпеки та покращення співпраці між країнами ЄС [2].

Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі із злочинами у сфері комп'ютерної інформації від 1 червня 2001 року покладає на держави зобов'язання щодо визнання у відповідності з національним законодавством в якості кримінальних злочинів: «а) здійснення неправомірного доступу до комп'ютерної інформації, що охороняється законом, якщо це потягло знищення, блокування, модифікації або копіювання інформації, порушення роботи електронно-обчислювальних машин (далі – ЕОМ), систем ЕОМ або їхньої мережі; б) створення, використання або поширення шкідливих програм; в) порушення правил експлуатації ЕОМ, системи ЕОМ або їхньої мережі особою, що має доступ до ЕОМ, системи ЕОМ або їхньої мережі, що потягло знищення, блокування або модифікацію інформації ЕОМ, що охороняється законом, якщо це спричинило суттєву шкоду або тяжкі наслідки; г) протизаконне використання програм для ЕОМ та баз даних, що є об'єктами авторського права, так само як і присвоєння авторства» [3].

Відповідно до резолюції ГА ООН «Досягнення у сфері інформатизації та телекомунікацій у контексті міжнародної безпеки» створюються групи експертів, діяльність яких спрямовується на пошук шляхів зміцнення глобальних інформаційних та телекомунікаційних систем з урахуванням існуючих та потенційних загроз у зазначеній сфері. Також запропоновано продовжити діалог між державами з метою визначення міжнародних підходів до організації захисту стратегічно важливої інфраструктури; зміцнення довіри та зменшення ризиків, пов'язаних із використанням інформаційно-комунікаційних технологій; Обміну інформацією про технології, принципи та передові методи забезпечення інформаційної безпеки [4].

Загалом, відносини держав в інформаційній сфері можна структурувати на підставі трьох складових.

Перша складова міждержавних відносин в інформаційній сфері полягає у необхідності забезпечення належного і стійкого балансу між правоохоронними інтересами і повагою до основних прав і свобод людини. Цю складову визначають в якості кримінального аспекту міжнародної інформаційної безпеки (відповідно і термінологія, яка використовується – «транскордонна комп'ютерна злочинність», «кіберзлочинність», «комп'ютерні злочини», «високотехнологічні злочини», «злочини у сфері комп'ютерної інформації», «кіберзлочини», «інформаційні злочини» тощо). Друга складова міждержавних відносин в інформаційній сфері полягає у протидії використанню інформаційного простору у терористичних цілях, рядку; перешкоджання трансляції каналами масової інформації тощо. Цю складову визначають в якості терористичного аспекту міжнародної інформаційної безпеки (відповідно і термінологія, яка використовується – «інформаційний тероризм», «кібертероризм» тощо). На відміну від попереднього кримінального аспекту, терористична діяльність в інформаційному просторі проводиться в політичних цілях. Третя складова міждержавних відносин в інформаційній сфері полягає у попередженні військових конфліктів з використанням інформаційно-комунікативних технологій, а також підготовки та ведення інформаційної війни. Цю складову в доктрині міжнародного права визначають в якості військового (іноді – військово-політичного) аспекту міжнародної інформаційної безпеки (відповідно і термінологія, яка використовується – «інформаційні війни», «інформаційні операції» тощо) [5, с. 65-69].

Отже, світові процеси глобалізації, запровадження новітніх інформаційних технологій, формування інформаційного суспільства посилюють важливість інформаційної безпеки. Питання міжнародної інформаційної безпеки розглядається в контексті міжнародного права як один з ключових моментів міжнародної безпеки. Значної уваги питанню регулювання інформаційної безпеки надають міжнародні організації, серед них ООН, ЄС, СНД, зокрема спільна діяльність держав у сфері правового регулювання інформаційної безпеки є одним з ключових факторів розвитку міжнародних інформаційних відносин.

Література:

1. Фурашев В.М. Сутність та визначення понять «інформаційна безпека» і Безпека інформації». Правова інформатика. 2012. № 2 (34) С. 51-59.
 2. Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.194.01.0001.01.ENG&toc=OJ.L:2016:194:TOC (дата звернення: 15.04.2021).
 3. Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав в боротьбі зі злочинами у сфері комп'ютерної інформації: Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав від 01.06.2001. № 997_747. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/997_353 (дата звернення: 16.04.2021).
 4. Достижения в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности: Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей от 5.12.2018. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/RES/73/27> (дата звернення: 16.04.2021).
 5. Забара І. М. Інститут міжнародної інформаційної безпеки: правові аспекти. Правова інформатика. 2014. № 1 (41) С. 64-71.
-

Наукове видання
Українською, англійською та російською мовами

Матеріали IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ЗНАНЬ»

(м. Київ, 19-20 квітня 2021 року)

Підписано до видання 23.04.2021 р.